

شناسایی و تبیین پیشران‌های مؤثر بر توسعه هنرهای سنتی ایران با رویکرد آینده‌پژوهی

سامرا سلیم‌پور آبکنار*

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۱۴

چکیده

دوفصلنامه علمی هنرهای صناعی ایران

سال هفتم، شماره ۰۱، پیاپی ۱۲

بهار و تابستان ۱۴۰۳

۶۹

هنرهای سنتی، از گذشته تا به امروز، با تکیه بر دانش بومی، مهارت و حفظ سنت‌ها به تولید آثاری بی‌بدیل با جنبه‌های رمزی و تمثیلی پرداخته‌اند که در آن تأکید فراوانی بر مؤلفه زیبایی شده‌است. کم‌توجهی به هنرهای سنتی و بومی ایرانی که بخشی از هویت تاریخی و فرهنگی ساکنان یک اقلیم را شامل می‌شود، آن را از قلمروی نیازهای اجتماعی، اقتصادی و هنری جامعه به حاشیه رانده تا به آن‌جا که خطر اضمحلال و رو به فراموشی سپرده‌شدن بسیاری از این رشته‌های هنری به شدت احساس می‌گردد. از این‌رو، مطالعه پیش‌رو در پی یافتن پاسخ این پرسش مهم است که راه‌کارهای مناسب برای توسعه و پیشرفت هنرهای سنتی ایران کدامند؟ جمع‌آوری اطلاعات این پژوهش، در گام اول بر اساس منابع کتابخانه‌ای و در گام بعدی به شیوه میدانی (روش دلفی کلاسیک) و با مشارکت ۳۳ نفر از اساتید، هنرمندان و کارشناسان خبره پژوهشکده هنرهای سنتی انجام شده‌است. این تحقیق با رویکرد آینده‌پژوهی ارزشی (یا تجویزی) عوامل تأثیرگذار برای دستیابی به یک آینده مطلوب را شناسایی نموده‌است. در نتایج این پژوهش ۱۰ عامل پیشران و تأثیرگذار بر شکل‌گیری سناریوهای «بنی آدم اعضای یکدیگرند»، «از هر دست که بدهی»، «جوینده یابنده است» و «یک دست صدا ندارد» شناسایی شده‌اند. در صورت اجرای این عوامل تأثیرگذار، علاوه بر توانمندسازی و ارتقای هنرهای سنتی ایران، می‌توان برای آن آینده‌ای مطلوب را در سطح کشور و منطقه در کنار پاسخ به نیازهای جامعه متصور گردید.

کلیدواژه‌ها:

هنرهای سنتی، آینده‌پژوهی، سناریونویسی، پیشران‌های مؤثر، روش دلفی.

۱. مقدمه

چیستی و ماهیت هنر^۱ به مفهوم مهارت و توانایی آفریدن زیبایی به شکل نمادین، با مجموعه‌ای از آثار ساخت بشر که از خلاقیت و احساسات او سرچشمه می‌گیرند، در ارتباط است (Oxford, 2016). در منابع آمده است که ریشه واژه هنر به زبان اوستایی (سوتَر یا سوتَرَه) و از آنجا به زبان سانسکریت (هوتَر یا هوتَرَه) بازمی‌گردد. پس از ورود این واژه به زبان پهلوی (یا فارسی میانه)، به شکل هُنَر (Hunar) به معنی «انسان کامل و فرزانه» تجلی می‌یابد و با مفهوم عرفانی هنر که همانا «کمال تقوی و انسانیت» است، هم‌سنگ می‌گردد (شریف‌زاده، ۱۳۷۸ الف: ۳).

از آنجا که سنت^۲ ریشه در حقیقت وجودی انسان دارد و هنر نیز از حقیقت وجود سرچشمه می‌گیرد، ناگزیر، سنت ارتباطی تنگاتنگ با هنر می‌یابد و هنرمند از ساختاری هماهنگ و موزون برای ارائه تفکر سنتی بهره می‌جوید. بنابراین، هنرهایی مبتنی بر معرفت قدسی که با پشتوانه اندیشه رشد و تعالی انسان منجر به خلق اثری با زیبایی ذاتی و محتوای فرهنگی ارزشمند می‌شوند، «هنرهای سنتی» نامیده می‌شوند. همچنین، این «هنرها و صنایع ظریفه در طول سالیان متمادی با حفظ ریشه‌ها و سنت‌های اصیل رشد نموده و بر به کارگرفتن سُنن، فنون و روش‌های ویژه هنری در مراحل مختلف تولید نظیر: اجراء، آماده‌سازی ابزار و مصالح کار، تعلیم و تعلّم و ...» استوار هستند (همو، ۱۳۹۳: ۴). از این رو، به نظر می‌رسد هنرهای سنتی باید دارای ویژگی‌ها و مؤلفه‌های خاصی باشند تا آن‌ها را از سایر هنرها متمایز سازد. برای هنرهایی که سنتی شمرده می‌شوند مهم‌ترین مؤلفه‌هایی که از سوی محققین این حوزه در نظر گرفته شده‌اند، عبارتند از: ۱. با دانش شناخت و معرفت سنتی صور، تطبیق داشته باشد؛ ۲. با اصول رمزپردازی و نمادپردازی سنتی هماهنگ باشد؛ ۳. با طبیعت ذاتی مواد منطبق باشد؛ ۴. خلق یک اثر هنری از سبک طریقت معنوی پیروی کند؛ و ۵. دارای کارکرد و کاربرد باشد (همو، ۱۳۷۸ الف: ۵).

در این راستا، با توجه به جایگاه بسیار برجسته هنرهای سنتی که ریشه در تاریخ، فرهنگ، هنر، ارزش‌های ملی و مذهبی ایرانیان در طی دوران مختلف داشته، ضرورت شکل‌گیری تشکیلاتی منسجم و کارگاهی که در آن امکان فعالیت‌های پژوهشی، هنری و تجربی به‌طور همزمان فراهم آید، احساس شد. بر همین اساس، در سال ۱۳۶۲ پژوهشکده هنرهای سنتی با رویکرد تدوین، شناسایی، مستندسازی، نمونه‌سازی، حفظ و احیای هنرهای سنتی و اصیل ایرانی با حضور پژوهشگران، کارشناسان و هنرمندان در قالب سه گروه پژوهشی (هنرهای صنعتی، دستبافته‌های سنتی، کتابت و نگارگری، نمایش‌های آیینی، موسیقی نواحی و سنتی)؛ آموزشی (واحدهای آموزش، نمایشگاه‌ها، نشست‌های تخصصی، مستندسازی و آرشیو)؛ و هنری (کارگاه‌های نگارگری و تذهیب، خوشنویسی، لاک‌روغنی، قلمزنی، مخمل و زری‌بافی، خاتم، سفال و سرامیک، میناسازی، سازسازی، چاپ باتیک، گلیم و قالی، گچبری، نقاشی پشت شیشه، منبت و معزق) در پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری زیر نظر وزارت میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری تأسیس گردید.

اکنون پس از گذشت سال‌ها و فراز و فرودهای زیادی که هنرهای سنتی و بومی ایرانی طی نموده است، کمبودها و کاستی‌هایی به چشم می‌خورند که زنگ خطر از دست رفتن و رو به فراموشی سپرده شدن بسیاری از این هنرها که به‌نوعی میراث فرهنگی کهن سرزمین ایران محسوب می‌شوند، به صدا درآمده است. از این رو، در این پژوهش سعی بر آن است که به کمک رویکرد آزموده‌شده آینده‌پژوهشی به شناسایی مشکلات، چالش‌ها و نقصان‌های زمان گذشته و حال پرداخته شود و در ادامه راه‌کارهایی مناسب جهت دستیابی به آینده‌ای ممکن و مطلوب برای هنرهای سنتی ایران ارائه شود. علاوه بر این، پرسش‌هایی که این پژوهش در تلاش برای یافتن پاسخی برای آن‌هاست، عبارتند از:

- آینده‌پژوهی چگونه می‌تواند بر توسعه و پیشرفت هنرهای سنتی ایران تأثیرگذار باشد؟

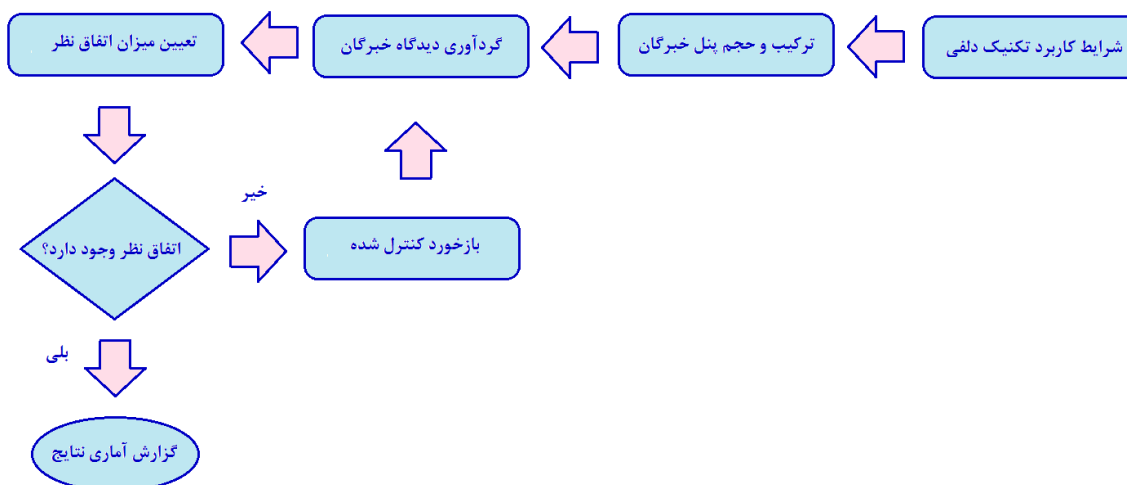
- راه‌کارهای مناسبی که آینده‌پژوهی می‌تواند در برابر تهدیدهای پیش‌روی آینده هنرهای سنتی ایران ارائه دهد، کدامند؟

- سناریوهای مناسب جهت سیاست‌گذاری‌های کلان و دستیابی به آینده‌ای مطلوب برای هنرهای سنتی ایران کدامند؟

۲. روش پژوهش

از آنجایی که هدف اصلی این پژوهش، ارائه راه‌کارهایی جهت رسیدن به آینده‌ای مطلوب برای هنرهای سنتی ایران است، یافتن پاسخ‌هایی صحیح برای پرسش‌ها و دستیابی به پیشران‌های شاخص، امری ضروری می‌نماید. پر واضح است که جهان امروز با سرعت فزاینده‌ای در حال تغییر و تحول است و «عدم قطعیت» یکی از ویژگی‌های اجتناب‌ناپذیر آن محسوب می‌شود. از این رو، برای کسب آمادگی لازم نسبت به این عدم قطعیت‌ها استفاده از روشی علمی، آزموده‌شده و به دور از حدسیات مورد نیاز است. آینده‌پژوهی، به‌عنوان تفکری نوپدید برای فهم و شناخت آینده، همان رویکرد علمی و آزموده‌شده‌ای است که امروزه در اکثر کشورهای توسعه‌یافته از آن برای شناسایی، تبیین الگوهای پیشران و

تصمیم‌گیری‌های کلان در حوزه‌های بنیادی و اساسی (نظیر آموزش، بهداشت و سلامت، فرهنگ، اقتصاد و غیره) استفاده می‌شود. چرا که آینده‌پژوهی با بهره‌گیری از طیف وسیعی از روش‌ها به گمانه‌زنی‌های نظام‌مند و خردورزانه واقعیت «آینده» یا «آینده‌هایی» می‌پردازد که ماهیت چندوجهی دارند و به شیوه قدرتمندی بر زندگی جوامع بشری تأثیرگذارند (پورخلیل، همتی‌عقیف، و محمدیان، ۱۴۰۱: ۲۷۸). بر این اساس، در مطالعه پیش‌رو از ابزار تحلیلی آینده‌پژوهی به‌عنوان رویکردی نوین در شناسایی توسعه مطلوب برای هنرهای سنتی ایران استفاده شده است. جمع‌آوری داده‌های این پژوهش بر اساس مستندات علمی، کتابخانه‌ای و از طریق مصاحبه با ۳۳ نفر از متخصصان و هنرمندان فعال و مشغول به کار در کارگاه‌های هنری پژوهشکده هنرهای سنتی (واقع در پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری تهران، سال ۱۴۰۲ ه.ش) و با استفاده از روش شناخته‌شده دلفی^۳ می‌باشد که چارچوب نظری آن در نمودار (۱) ارائه شده است. علاوه بر این، در این پژوهش از نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب افراد مصاحبه‌شونده استفاده شده است. بدین مفهوم که انتخاب مشارکت‌کنندگان بر مبنای آشنایی آن‌ها و ارتباط نزدیکشان با موضوع پژوهش و شاخصه‌هایی هم‌چون استاد و یا کارشناس هنری بودن، داشتن مدرک درجه یک یا دو هنری، برخورداری از تحصیلات آکادمیک (در مقاطع کارشناسی، کارشناسی‌ارشد و دکتری) و میانگین ۲۰ سال سابقه کار بود. لازم به توضیح است که معیار انتخاب افراد مصاحبه‌شونده بر اساس رویکرد توصیه‌شده برای نمونه‌برداری در مطالعات کیفی^۴ بوده که شامل پارامترهایی نظیر کلیدی بودن از منظر دانش و تخصص؛ سرشناس بودن؛ دانش نظری؛ تنوع؛ و انگیزه مشارکت می‌باشد (Byrne, 2001 : 495). به طور خلاصه یادآور می‌شود که ماهیت این پژوهش کاربردی است و به شیوه توصیفی-تحلیلی از نوع قوم‌نگاری^۵ و با رویکرد آینده‌پژوهی ارزشی (یا تجویزی)^۶ به تحلیل یافته‌ها می‌پردازد. همان‌طور که پیش از این شرح داده شد، روش نمونه‌گیری نیز از نوع هدفمند و غیراحتمالی تا رسیدن به اشباع نظری بوده است.

نمودار ۱: چارچوب نظری روش دلفی کلاسیک در یک پژوهش کیفی (Habibi, Sarafrazi, & Izadyar, 2014: 9)

۳. پیشینه پژوهش

با جستجو در اسناد منتشرشده و پایگاه‌های مختلف علمی می‌توان دریافت که تحقیقات موجود در قالب کتاب و مقاله مرتبط با موضوع این پژوهش به دو بخش اصلی تقسیم می‌شوند: پژوهش‌هایی که به تعریف و تبیین مبانی هنرهای سنتی ایران می‌پردازند؛ و پژوهش‌های میان‌رشته‌ای که با استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی گذشته، حال و آینده برخی از هنرهای سنتی ایران را مورد نقد، ارزیابی و تحلیل قرار داده‌اند. در ادامه به پاره‌ای از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود:

در پژوهش‌های مرتبط با دسته اول، داور و دالایی (۱۳۹۵) در کتاب مبانی نظری هنرهای سنتی (ایران در دوره اسلامی)، علاوه بر توضیح مبانی نظری هنر و زیبایی در اسلام، به آرای متفکران اسلامی در باب هنر و بنیان‌های نظری هنر در اسلام نیز پرداخته‌اند. علی شریفی‌راد (۱۳۹۳) در کتاب هنرهای سنتی، علاوه بر معرفی رشته‌های مختلف هنرهای سنتی ایران به آموزش، شیوه و روند کار هنرهای مربوطه پرداخته است. سید عبدالمجید شریف‌زاده (۱۳۷۸) در مقاله «مبانی هنرهای سنتی» به بازتعریف هنر، سنت و ویژگی‌های هنرهای سنتی ایران مبادرت

نموده‌است. محمدرضا ریخته‌گران (۱۳۸۱) در مقاله‌ای با عنوان «فلسفه هنرهای سنتی و مبانی نظری آن» علاوه بر بازتعریف هنر سنتی، هنر دینی و هنر مقدس به ارتباط آن‌ها با یکدیگر و فلسفه وجودی و مبانی نظری‌شان اشاره کرده‌است. پریسا شادقزوینی (۱۳۹۳) در مقاله «بررسی اصول و مبانی هنرهای سنتی ایران» بر اساس تعاریف و مبانی هنرهای سنتی به نقد کتاب هفت اصل تزئینی هنر ایران پرداخته‌است. سید عباس حقایقی (۱۴۰۱) در مقاله «بازخوانی تحلیلی هنر سنتی از دیدگاه شوان»، با مطالعه دیدگاه و آثار شوان شروط لازم و کافی قرار گرفتن یک اثر هنری در لوای هنر سنتی را معرفی نموده‌است.

در پژوهش‌های میان‌رشته‌ای، قاسمی فلاورجانی و زکریایی کرمانی (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه هنر سرمه‌دوزی استان اصفهان با رویکرد آینده‌پژوهی» با استفاده از روش آینده‌نگاری و از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی به مطالعه گذشته، حال و آینده هنر سنتی سرمه‌دوزی اصفهان پرداخته‌اند. مهران هوشیار (۱۴۰۱) نیز در مقاله «بازتعریف صنایع‌دستی معاصر ایران با رویکرد آینده‌پژوهی»، با رویکرد اکتشافی به تعریف علمی صنایع‌دستی ایران و تأثیر آن در ایجاد توسعه پایدار پرداخته‌است. زکریایی کرمانی و رحیمی (۱۴۰۰) در مقاله «آینده‌پژوهی هنر گیوه‌بافی شهرستان دهقان» به واکاوی هنر سنتی گیوه‌بافی این منطقه پرداخته و هم‌چنین عوامل تأثیرگذار بر توسعه، تداوم و بهبود آینده این هنر را به همراه راهکارهای مناسب آن ارائه نموده‌اند. ایلکا نینیوتو (۱۳۹۲) در مقاله «آینده‌پژوهی: علم یا هنر؟» با ایجاد تمایز مابین علم توصیفی و علم طراحی، به شفاف‌سازی عدم تضاد مابین علم و هنر همت ورزیده و علاوه بر این، در صدد یافتن پاسخ به این سوال است که آینده‌پژوهی علم است یا نوعی فناوری اجتماعی؟ باحجب قدسی، شاهرودی، مطهرنیا و کامرانی (۱۴۰۱) نیز در مقاله «نقش آینده‌پژوهی در شکل‌گیری سیاست‌گذاری هنر در ایران» پس از بررسی نقش آینده‌پژوهی، به ارزیابی تغییرات و تحولات سیاسی دهه‌های اخیر بر شکل‌گیری گفتمان سیاست‌گذاری فرهنگی هنری در افق ۱۴۱۷ پرداخته‌اند.

با مطالعه آثار هنری دستی و سنتی هر اقلیمی که پیوندی ناگسستنی با فرهنگ، تمدن و تاریخ آن جغرافیا دارد، می‌توان به گنجینه باورها، احساسات، و اعتقادات ملی و مذهبی خالق این آثار دست یافت؛ گنجینه‌ای که بالاخص در حوزه مطالعات مردم‌نگاری بسیار ارزشمند است. کهن‌سرزمین باستانی ایران از دیرباز تاکنون مهد هنرهای سنتی زیبا و بی‌بدیلی است و تا حد زیادی فرهنگ و قدمت تاریخی‌اش را مدیون پویایی و ماندگاری این هنرهاست. از این‌رو، حفظ و اشاعه هنرهای بومی و سنتی به کمک رویکرد آینده‌پژوهی در تداوم، اعتلا و انتقال صحیح آن به نسل‌های بعدی بسیار مؤثر است. با نگاهی به مطالعات پیشین می‌توان دریافت که پژوهش‌های جامع، مدون و شایسته‌ای پیرامون موضوع آینده‌نگاری^۷ و راه‌کارهای اثرگذار بر توسعه هنرهای سنتی ایران انجام نشده‌است. از این‌رو، این پژوهش برای اولین بار با رویکرد آینده‌پژوهی به شناسایی عوامل پیشران (یا تأثیرگذار) و هم‌چنین ارائه راه‌کارهای مناسب برای توسعه پایدار در هنرهای سنتی ایران می‌پردازد. اگرچه نگارنده معتقد است در باب آینده‌پژوهی هنرهای سنتی ایران (به‌ویژه با تمرکز بر روی یکایک هنرهای سنتی) بایستی بیش از این تحقیق، تفحص و مطالعه شود و نتایج آن به‌صورت مکتوب در اختیار مدیران بالادستی و متولیان نهادهای تصمیم‌گیرنده قرار گیرد.

۴. آینده‌پژوهی و اجزای آن

آینده^۸ به‌عنوان هدفی مبهم و متغیر تنها بر اساس مرور سیر وقایع گذشته و حال قابل پیش‌بینی و برنامه‌ریزی نیست. چنان‌چه این حقیقت بنیادین را در مورد آینده باور داشته باشیم که «بخشی از عناصری که در شکل‌گیری آینده نقش دارند، هنوز به‌وجود نیامده و شناخته نشده‌اند و حتی ممکن است قابل شناسایی نیز نباشند» (Bell, 1996: 28; 2016: 81)، پذیرش عدم قطعیت آن از سوی انسان و تلاش او برای شناخت آینده تا حد امکان قابل درک خواهد بود. بر این اساس، انسان همواره در تلاش است که با استفاده از منابع، الگوها و مطالعه تغییرات یا عدم تغییرات به تجسم آینده‌ای مطمئن‌تر و قابل اتکاتر دست یابد و در همین راستا برنامه‌ریزی مناسب‌تری انجام دهد. بنابراین، برای دستیابی به آینده مذکور به‌طور مستمر از روش‌ها، ابزارها و تکنولوژی‌های به‌روزتری سود می‌جوید؛ با این وجود، چون بن‌مایه آینده به‌واسطه رخدادهای غیرمنتظره همواره با یک عدم اطمینان و عدم قطعیت در هم آمیخته است، نمی‌تواند موضوع علم قرار گیرد. از همین رو، عبارتی هم‌چون «مطالعه آینده و یا آینده‌پژوهی» به جای «علم آینده» از سوی پژوهشگران این حوزه برای شناخت و توصیف آینده متولد شده‌اند (حاجیان و قاصد، ۱۳۹۲، ۳۵).

امروزه، از آینده‌پژوهی در حوزه‌های علم، فناوری و نوآوری تحت عنوان «آینده‌نگاری» یاد می‌شود که فرایندی منسجم، هدفمند و مستمر است که با استعانت از تمام منابع و امکانات موجود، تصاویری از آینده‌های ممکن^۹، محتمل^{۱۰} و مطلوب^{۱۱} را گمانه‌زنی نموده و برای تحقق آینده مطلوب با ایجاد هماهنگی و هم‌اندیشی مابین سازمان‌ها و نهادهای مختلف، در حوزه‌های تصمیم‌سازی، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری به یاری

می‌شتابد. از دیدگاه جیمز آلن دیتور^{۱۲} آینده از تعامل چهار مؤلفه «روندها»^{۱۳}، «رویدادها»^{۱۴}، «دیدگاه‌ها (یا تصویرها)»^{۱۵} و «اقدام‌ها»^{۱۶} پدید می‌آید. روندها از ماهیتی تکراری و تناوبی برخوردار بوده و از گذشته به حال و از حال به آینده در جریان هستند. امکان پیش‌بینی برخی از وقایع آینده با شناسایی دقیق روندها امکان‌پذیر است. رویدادها در نقطه‌ی مقابل روندها، بدون هیچ‌گونه سابقه‌ی تاریخی، از ماهیتی غیرتکراری برخوردار بوده و قابل پیش‌بینی نیستند. دیدگاه‌ها (یا تصویرها) از خلاقیت ذهنی انسان سرچشمه می‌گیرند و به برنامه‌ها، چشم‌اندازها و سیاست‌هایی اطلاق می‌شوند که برای درک بهتر آینده ترسیم می‌شوند. اقدام‌ها نیز مجموعه‌ای از تصمیم‌ها و رفتارهایی هستند که برای نیل به یک آینده مطلوب به آن‌ها نیاز است (حیدری، ۱۳۹۳: ۹۰).

از سوی دیگر، چنان‌چه آینده‌نگری^{۱۷} با روش‌های مدیریت راهبردی تلفیق گردد، تحت عنوان «آینده‌نگری راهبردی»^{۱۸} قادر خواهد بود با درک صحیح فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط ضعف و قوت به روند تصمیم‌گیری‌های مناسب در مسیرهای پیش‌رو کمک نماید. چرا که آینده‌نگری راهبردی، توانایی واکنش به تغییرات گسسته و شناسایی وضعیت‌های نامساعد به‌عنوان یک دورنما را داراست و بر اساس این توانایی‌ها قادر به اخذ بهترین تصمیمات در زمان حال خواهد بود (Hines & Bishop, 2006: 311; Rohrbeck, 2011: 114). علاوه بر این، ورود روش‌های مطالعات آینده هم‌چون آینده‌نگری راهبردی به نظام برنامه‌ریزی و مدیریت از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چرا که این روش‌ها از غافل‌گیری در مقابل پیشامدها و شگفتی‌سازها جلوگیری می‌نمایند و سبب انعطاف‌پذیری در برنامه‌هایی با شرایط پیچیده و دارای عدم قطعیت می‌شوند (منزوی بزرگی، احمدی، و علئی، ۱۳۹۷، ۷۱).

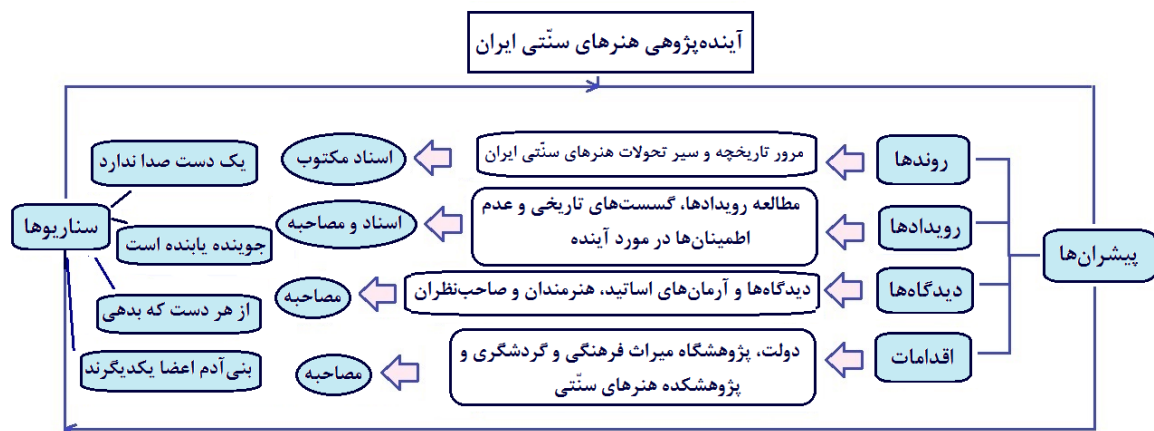
۵. سناریونویسی^{۱۹}

برنامه‌ریزی آینده بر اساس نیازهای فعلی، نیازمند سناریوسازی بر اساس پیشران‌های کلیدی شناسایی‌شده، استعدادها و توانایی جامعه هدف برای رویارویی موفق با آینده است. به بیانی دیگر، سناریوها به ترسیم موقعیت‌های گوناگون برای اجرای سیاست‌ها می‌پردازند و برنامه‌ریزان می‌توانند در شرایط عدم اطمینان به بهترین گزینه‌ها دست یابند (پورخلیل و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۷۶). البته باید توجه داشت که سناریونویسی، پیشگویی محتمل‌ترین آینده نمی‌باشد بلکه مجموعه‌ای از آینده‌های احتمالی است. در واقع، سناریونویسی روایتی توصیفی، جذاب و خلاقانه از آینده‌های جایگزین، موجه و باورپذیر است که بر اساس روابط علت و معلولی مابین رخدادهای مهم و بازیگران (یا متغیرهای) تأثیرگذار نگاشته شده و باعث توسعه نگرش‌ها و بهبود سازوکار تصمیم‌گیری‌ها می‌شود. برقراری روابط علت و معلولی نیز بر اساس ارزیابی و مطالعه سیر تحولات از گذشته تا به امروز و همچنین شناخت صحیح از وضعیت حال امکان‌پذیر است (حافظی و اسماعیل‌زاده، ۱۳۹۳: ۶).

تمرکز اصلی سناریوها بر عدم قطعیت‌ها می‌باشد و هدف اصلی آن‌ها شناسایی عدم قطعیت‌های اصلی و تأثیرگذار بر تصمیم‌گیری‌های راهبردی پیش‌روی متولیان امر است. گفتنی است سناریوها به‌عنوان یک ابزار پرکاربرد در فرایند تفکر و مدیریت راهبردی، در مورد پیش‌بینی قطعی مدعی نمی‌باشند؛ اما با به‌کارگیری اطلاعات موجود چندین داستان یا روایت معقول و یکپارچه را درباره آینده تدوین می‌کنند. از آنجایی که سناریونگاری پاسخی جامع برای درک کامل آینده است، ممکن است شامل چندین زیرمجموعه یا سناریوهای مکمل و در عین حال متفاوت باشد. نکته مهم در مورد این سناریوهای مکمل آن است که بایستی قابلیت پوشش‌دهی به کلیه حالات باورپذیر آینده را دارا باشند (حاجیانی و قصاب، ۱۳۹۲: ۴۶).

۶. بحث و تحلیل یافته‌های پژوهش

بر اساس آنچه پیش از این مطرح شد، نتایج فرایندی که منجر به جمع‌آوری اطلاعات، شناسایی پیشران‌های مؤثر و نهایتاً ترسیم سناریوهای ممکن برای آینده‌نگاری هنرهای سنتی ایران در این پژوهش گردید، در نمودار (۲) ارائه شده است. مطابق با این نمودار برای تعیین شاخص‌های پیشران با رویکرد آینده‌پژوهی، ناگزیر بر روی اطلاعات به‌دست آمده از مؤلفه‌های «روندها، رویدادها، دیدگاه‌ها (یا تصویرها) و اقدامات» تکیه شده است. در این پژوهش، نتایج مربوط به مؤلفه‌های «روندها و رویدادها» از طریق مصاحبه و اسناد مکتوب کتابخانه‌ای و نتایج مربوط به مؤلفه‌های «دیدگاه‌ها و اقدامات» بر اساس ارزیابی پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان به پرسشنامه‌ها به‌دست آمده‌اند. در نهایت سناریوهای «بنی آدم اعضای یکدیگرند»، «از هر دست که بدهی»، «جوینده یابنده است» و «یک دست صدا ندارد»، پس از تعیین پیشران‌های تأثیرگذار نگاشته شده‌اند.

نمودار ۲: نتایج فرایند جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات بر اساس رویکرد آینده‌پژوهی (نگارنده، ۱۴۰۳)

پیش از این شرح داده شد که شاخص‌های پیشران در شکل‌گیری آینده موضوع مورد مطالعه بسیار تأثیرگذارند؛ لذا، شناسایی رویدادهای مختلف حتی با وجود احتمال وقوع ناچیز امری ضروری محسوب می‌شود (رستمی، کشاورز، و خجسته‌مهر، ۱۳۹۷: ۹۵). از آن‌جا که در این پژوهش مفاهیم کلی از گزاره‌های جزئی و انفرادی به‌دست آمده‌اند و نتایج (یا مقوله‌ها) با مشاهده آن‌چه که برای جزء معین وجود داشت، به تمامی اجزای کل تعمیم یافته‌اند، از این‌رو، می‌توان ادعان داشت که گزاره‌های منتخب این مطالعه به روش «استدلال استقرایی»^{۲۰} مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند (حبیبی و جلال‌نیا، ۱۴۰۲: ۵). سپس، از استخراج و دسته‌بندی مفاهیم اصلی، عوامل پیشران و مؤثر بر شکل‌گیری آینده هنرهای سنتی ایران تعیین شدند، عواملی که در جدول (۱) قابل مشاهده هستند.

جدول ۱: عوامل پیشران بر شکل‌گیری آینده هنرهای سنتی ایران (نگارنده، ۱۴۰۳)

ردیف	گزاره‌های منتخب	مفاهیم	مقوله‌ها
۱	آشنایی با «ریشه‌های تاریخی» هنرهای سنتی (کدهای: ۱، ۱۶، ۲۶، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۳).	ریشه تاریخی هنرهای سنتی	ریشه تاریخی
	استفاده از طرح‌های بومی اصیل با تأکید بر حفظ ریشه تاریخی هنرهای سنتی (کدهای: ۶، ۳۰).	حفظ طرح‌های بومی اصیل	
۳	«توانمندی‌های فردی» اولین و مهم‌ترین عامل رشد و ارتقای هنرهای سنتی است (کدهای: ۱، ۳، ۴، ۵، ۶، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۲۱، ۲۶، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲).	توانمندی‌های فردی	استقلال فردی
	با توجه به دشواری‌های نسبی و هزینه‌های بالا در حین فرایند تولید آثار هنری، «توانمندی فردی، پشتکار و تاب‌آوری» اولین شرط ورود هنرچو به هنرهای سنتی است (کدهای: ۲، ۷، ۱۵، ۱۶، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۵، ۲۶، ۳۲، ۳۳).		
	علاوه‌بر داشتن توانمندی‌های فردی (نظیر پشتکار، تعصب هنری، عزت‌نفس) عواملی هم‌چون «ارتقای سواد بصری و درک هنری» در هنرهای سنتی بسیار مهم هستند (کدهای: ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۳).		
۶	مبنای انتقال هنرهای سنتی به نسل بعدی «آموزش» است (کدهای: ۱۵، ۱۶، ۲۳، ۲۶، ۲۷، ۳۰، ۳۲).	آموزش	آموزش و یادگیری
	یک هنرمند برای دوام و شکوفایی در رشته هنری خویش همواره نیازمند «آموزش و یادگیری» علوم مرتبط با رشته خود و حتی علوم بین‌رشته‌ای است (کدهای: ۱۶، ۲۹، ۳۳).		
	در گذشته نحوه آموزش به‌صورت «استاد- شاگردی» و یا در مدت زمان معین و نسبتاً طولانی بوده اما در حال حاضر در دوره‌های کوتاه‌مدت انجام می‌شود (کدهای: ۱، ۲، ۳، ۴، ۶، ۷، ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۲۸، ۳۱، ۳۳).		
	آموزش در فضاهای کارگاهی و هنری به روش استاد- شاگردی است، اما در فضاهای دانشگاهی و علمی تنها به شیوه «تئوری» می‌باشد (کدهای: ۱۵، ۲۰، ۲۳، ۲۵، ۲۷، ۲۹، ۳۳).		

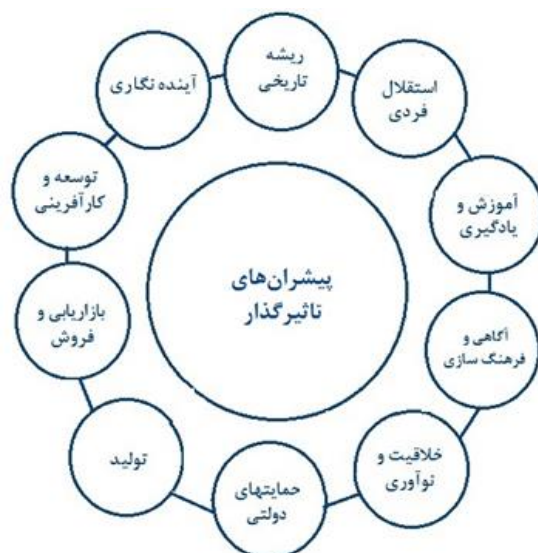
ردیف	مقوله‌ها	مفاهیم	گزاره‌های منتخب
۱۰		مدت زمان مناسب آموزش	تأثیرگذاری آموزش به شیوه «استاد- شاگردی» بسیار بیش‌تر است، زیرا آموزش در دوره‌های کوتاه‌مدت امکان فراگیری تمام نکات به هنرجو را نمی‌دهد (کدهای: ۱، ۲، ۳، ۶، ۷، ۸، ۱۶، ۲۰، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰).
۱۱		میزان تسلط و تجربه استاد	آموزش امری دوطرفه است هم به «سطح مهارت و تجربه استاد» و هم به میزان علاقه‌مندی و پشتکار هنرجو وابسته است (کدهای: ۱، ۱۸، ۲۶).
۱۲		توانمندی‌های جسمی هنرجو	«ادب، صبر، حوصله، دقت لازم و توانایی جسمی کافی» از سوی هنرجو از مهم‌ترین مقوله‌های آموزش و یادگیری است (کدهای: ۳، ۵، ۱۶، ۲۶).
۱۳		علاقه‌مندی هنرجو	«علاقه‌مندی هنرجو» به فراگیری بسیار مهم‌تر از مقوله نحوه آموزش است (کدهای: ۵، ۱۴، ۱۹، ۲۲، ۲۴، ۲۷، ۳۲).
۱۴		عدم تأثیرگذاری مناسب مراکز دانشگاهی و علمی	دانشگاه‌ها و مراکز علمی دولتی و یا خصوصی نتوانسته‌اند در امر آموزش و آشنایی هنرجو با رشته‌های هنری به خوبی تأثیرگذار باشند (کدهای: ۱، ۶، ۱۶، ۲۴، ۲۹).
۱۵		تغییر سبک آموزش	«تغییر سبک آموزش» از استاد- شاگردی به دانشگاهی سبب ایجاد «خلاقیت در امر آموزش» شده است (کدهای: ۲، ۴، ۷، ۱۶، ۲۴).
۱۶		نشست‌های آموزشی- تخصصی	ارتباط اساتید هنرمند با یکدیگر از طریق برگزاری نشست‌های آموزشی- تخصصی و تبادل آخرین اطلاعات و تجربیات، کمک فراوانی به ارتقای آموزش می‌کند (کدهای: ۷، ۱۶، ۱۹، ۲۹).
۱۷		محدودیت زمان آموزش	«محدودیت زمان آموزش» در دانشگاه‌ها نقطه ضعف اصلی در کسب تجربه از سوی هنرجو است (کدهای: ۲، ۳، ۵، ۶، ۲۶).
۱۸		کمبود متخصص و استادکار هنرمند	آموزش تئوری در مراکز علمی و دانشگاه‌ها به دلیل «نبود متخصص و استادکار با تجربه» (کدهای: ۲۲، ۲۳)
۱۹		طبقه‌بندی و نظم در انتقال مفاهیم آموزشی	مهم‌ترین مزیت آموزش‌های دانشگاهی، «طبقه‌بندی و نظم در آموزش، انتقال سریع‌تر و سخاوتمندانه‌تر» مباحث هنری به دانشجویان است (کدهای: ۱۹، ۲۰، ۲۴).
۲۰		تلفیق علم و تجربه	حضور اساتید باتجربه و هنرمند در دانشگاه‌ها و یا مراکز علمی برای تدریس، به «تلفیق علم و تجربه» کمک نموده و باعث افزایش سطح کیفی آموزش می‌شود (کدهای: ۸، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۲، ۲۳، ۲۵، ۲۷، ۲۸، ۳۲).
۲۱		کارگاه‌های هنری	کارگاه‌های هنری‌ای که از سوی اساتید باتجربه اداره می‌شوند از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین مراکز آموزشی در هنرهای سنتی هستند (کدهای: ۱۷، ۱۹، ۲۳، ۲۵).
۲۲		اثر هنری بدیع	کارگاه‌های هنری‌ای که توان «تولید یک اثر هنری بدیع» را دارند در امر آموزش ارجح‌تر از دانشگاه‌ها و مراکز علمی هستند (کدهای: ۱۴، ۲۹).
۲۳		پرداخت هزینه برای آموزش	بازخورد آموزش و میزان فراگیری هنرجو در دانشگاه‌ها و یا مراکز علمی که برای ورود به آن هزینه پرداخت می‌کنند، بالاتر است (کدهای: ۵، ۱۳).
۲۴		شرایط اقتصادی	«تورم و شرایط اقتصادی نامناسب» بر کیفیت آموزش از سوی دانشگاه‌ها، مراکز علمی و یا کارگاه‌های هنری تأثیرگذار است (کدهای: ۵، ۱۱، ۱۲).
۲۵		برنامه‌ریزی صحیح	«برنامه‌ریزی» برای سوق‌دادن مسیر آموزش و یادگیری به سمت‌وسوی صحیح از سوی دولت و نهادهای بالادستی الزامی است (کدهای: ۱۷، ۲۱، ۲۶، ۲۹).
۲۶		فضای مجازی و اینترنت	«فضای مجازی و اینترنت» تا حدود زیادی در معرفی و گسترش نحوه آموزش اساتید هنرمند به هنرجویان مؤثر بوده است (کدهای: ۹، ۲۹، ۳۰، ۳۳).
۲۷	آگاهی و فرهنگ‌سازی	عدم شناخت و آگاهی عمومی- رسانه‌های تبلیغاتی	عدم آگاهی و شناخت اغلب افراد جامعه از هنرهای سنتی به دلیل عدم معرفی، رسانه‌ای نشدن و در معرض دید قرار ندادن آثار هنری و عدم برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی (کدهای: ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۲).
۲۸		کتاب‌های آموزشی و درسی مدارس و دانشگاه‌ها	گنجانیدن مباحث آموزشی مربوط به هنرهای سنتی در کتاب‌های آموزشی مقاطع مختلف تحصیلی نظیر مدارس و دانشگاه‌ها (کدهای: ۱، ۴، ۵، ۸، ۹، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۴، ۲۶).

ردیف	گزاره‌های منتخب	مفاهیم	مقوله‌ها
۲۹	استفاده از آثار هنرهای بومی و سنتی ایرانی در مراکزی که بیش‌تر در معرض دید عمومی قرار دارند، نظیر فرودگاه‌ها، ایستگاه‌های مترو، اتوبوس، سالن‌های همایش، سینماها و غیره (کدهای: ۱، ۲، ۴، ۲۳).	اماکن عمومی و پر بازدید	
۳۰	بازدید و امکان مشاهده حضوری یا مجازی از آثار و اشیاء هنری موجود در موزه‌ها توسط قشر جوان مقاطع مختلف تحصیلی (کدهای: ۱، ۴، ۶، ۷، ۹، ۱۳، ۱۴، ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳).	قشر جوان	
۳۱	«فروش یا اهدای آثار هنری» به رؤسا، سفیران و مقامات عالی‌رتبه سایر کشورها و یا در مراکز و رویدادهای علمی، فرهنگی و ورزشی (کدهای: ۴، ۶، ۷، ۲۶، ۳۱).	فروش یا اهدای آثار	
۳۲	برگزاری دوره‌ها و نشست‌های آموزشی یک روزه در مدارس و هنرستان‌ها باعث آگاهی قشر جوان نسبت به رشته‌های هنری مختلف می‌شود (کدهای: ۱۹، ۲۱، ۲۵، ۲۹).	برگزاری دوره‌ها و نشست‌های آموزشی	
۳۳	یکی از دلایل عدم آگاهی و عدم فرهنگ‌سازی صحیح در جامعه آن است که دوره‌ها و نشست‌های آموزشی در شهرستان‌های کوچک (مراکزی به غیر از تهران و شهرهای بزرگ) برگزار نمی‌گردد (کدهای: ۲۳، ۲۴).		
۳۴	«مواد اولیه باکیفیت و ارتقای ابزار» مورد استفاده در هنرهای سنتی علاوه بر تسهیل در روند تولید یک اثر باعث ایجاد خلاقیت در اجرا و روش کار توسط هنرمند می‌شود (کدهای: ۱، ۴، ۵، ۸، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۳، ۳۱، ۳۳).	مواد اولیه، ابزار، شیوه کار	
۳۵	خلاقیت و نوآوری در تولید یک اثر بومی و سنتی می‌تواند در هر یک از بخش‌های مواد اولیه، ابزار، شیوه کار، روش تولید و یا تلفیقی از همه موارد ذکر شده باشد (کدهای: ۱، ۴، ۵، ۸، ۹، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۲۰، ۲۱، ۲۴، ۲۵، ۲۷، ۲۸، ۳۱، ۳۲، ۳۳).		
۳۶	خلاقیت و نوآوری ابتدایی‌ترین عامل در «طراحی و اجرای یک اثر سنتی» است (کدهای: ۲، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۹، ۳۲).	طراحی و اجرا	
۳۷	حفظ و احیای اصالت نقوش و طرح‌های مربوط به دوران هنری گذشته در کنار خلاقیت و نوآوری در ابزار و روش‌های تولید الزامی است (کدهای: ۲، ۳، ۴، ۶، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۳۰، ۳۱، ۳۳).	حفظ و احیا	
۳۸	خلاقیت و نوآوری در «کاربردهای جدید برای یک اثر بومی و سنتی» الزامی است (کدهای: ۶، ۷، ۱۰، ۲۶، ۲۵).	کاربردهای جدید	
۳۹	خلاقیت و نوآوری در یک اثر هنری به‌واسطه «توانمندی، تجربه و میزان مهارت یک هنرمند» پدید می‌آید (کدهای: ۱، ۸، ۲۶).	تجربه و مهارت	
۴۰	خلاقیت و نوآوری با استفاده از تلفیق چندین هنر سنتی با یکدیگر باعث ارتقای کیفیت اثر هنری، کاربرد و پسند بیش‌تر آن در سطح جامعه می‌شود (کدهای: ۵، ۱۴، ۱۷).	تلفیق هنرهای سنتی	
۴۱	خلاقیت و نوآوری در هنرهای سنتی نیازمند ورود و مشارکت نخبگان فرهنگی و هنری است (کدهای: ۱۵، ۲۰).	مشارکت نخبگان	
۴۲	مطالعات میدانی در کنار مطالعات کتابخانه‌ای به امر خلاقیت و نوآوری در آثار هنری کمک محسوسی می‌کند (کدهای: ۱۶، ۲۰، ۲۹، ۳۰، ۳۳).	مطالعات میدانی	
۴۳	دولت می‌تواند با برنامه‌ریزی از کارآفرینان هنرهای سنتی حمایت‌های مالی به شیوه وام‌های بلاعوض و یا با سود پایین و بازپرداخت‌های طولانی‌مدت داشته باشد (کدهای: ۱، ۲، ۴، ۵، ۷، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۵، ۲۹).	حمایت‌های مالی	
۴۴	دولت می‌تواند با واردکردن مواد اولیه و مصالح مرغوب مورد نیاز به بقا و رشد هنرهای سنتی ایران کمک چشمگیری کند (کدهای: ۱، ۲، ۵، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۷).	بقا و رشد هنرهای سنتی	
۴۵	در صورت عدم حمایت‌های دولتی، هنرمند می‌تواند با سرمایه شخصی متوسط در رشته هنری مدنظر خویش شروع به فعالیت کند. اما به دلیل گرانتی‌بافتن بودن مواد اولیه و ابزار کار ناچار به خلق آثاری خواهد بود که تنها بتواند در بازار بفروشد و گذران زندگی کند و بدین ترتیب، سطح هنری آثار نزول می‌یابد (کدهای: ۱، ۴، ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۷، ۳۲، ۳۳).	سطح کیفی آثار هنری	
۴۶	فراهم آوردن فضاها و بازارهای فروش از سوی بخش دولتی (کدهای: ۲، ۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۶، ۲۹، ۳۳).	فضاها و بازارهای فروش	
۴۷	تکریم هنرمندان پیشکسوت هنرهای سنتی از سوی دولت (کدهای: ۷ و ۱۶).	تکریم هنرمندان	

ردیف	مفاهیم	مقوله‌ها	گزاره‌های منتخب
تولید	ساخت به شیوه سنتی	۶، ۵، ۲، ۱، (کدهای: ۳۲، ۳۰، ۲۸، ۲۶، ۲۵، ۲۱، ۱۹، ۱۵، ۱۴، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۷، ۶)	بخش عمده‌ای از مراحل ساخت آثار هنری به شیوه سنتی و قدیمی تولید می‌شوند (کدهای: ۶، ۵، ۲، ۱، ۳۲، ۳۰، ۲۸، ۲۶، ۲۵، ۲۱، ۱۹، ۱۵، ۱۴، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۷، ۶)
	مواد اولیه و ابزار	۷، ۴، ۳، ۲، ۱، (کدهای: ۳۳، ۳۰، ۲۸، ۲۷، ۲۵، ۲۳، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۹، ۱۸، ۱۷، ۱۶، ۱۵، ۱۴، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۷، ۶)	مهم‌ترین مشکلات تولید آثار هنری به تهیه مواد اولیه با کیفیت و ابزار کار مناسب (کدهای: ۷، ۴، ۳، ۲، ۱، ۳۳، ۳۰، ۲۸، ۲۷، ۲۵، ۲۳، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۹، ۱۸، ۱۷، ۱۶، ۱۵، ۱۴، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۷، ۶)
	آموزش صحیح	(کد: ۵)	عدم آشنایی کافی با شیوه‌های مناسب تولید از سوی هنرجویان تازه‌کار به دلیل عدم آموزش صحیح توسط مراکز آموزشی (کد: ۵)
	حفظ اصالت بومی	(کدهای: ۲۷، ۲۶، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۷، ۱۵، ۱۴، ۸، ۵، ۳، ۲)	به‌کارگیری شیوه‌های نوین در اجرا و استفاده از ابزارهای به‌روز شده با حفظ نقوش بومی و سنتی در تولید آثار ضرورت دارد (کدهای: ۲۷، ۲۶، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۷، ۱۵، ۱۴، ۸، ۵، ۳، ۲)
	فضای مناسب	(کدهای: ۳۱، ۱۶، ۱۲، ۷)	ایجاد فضای مناسب کارگاهی برای همکاری بیشتر هنرمندان با یکدیگر منجر به خلق آثاری بسیار نفیس با سرعت تولید بالاتر می‌شود (کدهای: ۳۱، ۱۶، ۱۲، ۷)
	حمایت بخش خصوصی	(کد: ۲۹)	حمایت بخش خصوصی از آثار هنری به شرط تاب‌آوری در مقابل مدت زمان خواب سرمایه به امر تولید کمک مؤثری می‌کند (کد: ۲۹)
	قیمت نهایی آثار هنری	(کدهای: ۳۱، ۱۷، ۱۶، ۱۱، ۵، ۴)	افزایش قیمت مواد اولیه با کیفیت و ابزار مدرن منجر به تولید آثار هنری با قیمت تمام‌شده بالاتر می‌گردد که با کاهش میزان فروش در بازارهای داخلی و خارجی همراه است (کدهای: ۳۱، ۱۷، ۱۶، ۱۱، ۵، ۴)
بازاریابی و فروش	قیمت تمام‌شده	(کدهای: ۳۰، ۲۶، ۲۳، ۱۳، ۷، ۶، ۵، ۳، ۲، ۱)	آثار نفیس هنرهای سنتی به دلیل گران‌قیمت بودن و همچنین عدم شناخت خریداران از فروش نامطلوبی در بازارهای داخلی برخوردار هستند (کدهای: ۳۰، ۲۶، ۲۳، ۱۳، ۷، ۶، ۵، ۳، ۲، ۱)
	تنوع، خلاقیت و کیفیت آثار	(کدهای: ۲۳، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۹، ۱۷، ۱۶، ۱۵، ۱۴، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۶، ۳، ۲، ۱)	تنوع، خلاقیت و کیفیت آثار هنرهای سنتی باعث افزایش میزان فروش و جذب مشتری در بازارهای داخلی و خارجی می‌شود (کدهای: ۲۳، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۹، ۱۷، ۱۶، ۱۵، ۱۴، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۶، ۳، ۲، ۱)
	حمایت نهادهای دولتی و بخش خصوصی	(کدهای: ۳۲، ۲۶، ۲۵، ۲۴، ۲۲، ۱۹، ۱۶، ۱۵، ۱۳، ۱۱، ۱۰، ۹، ۸، ۷، ۶، ۵، ۳)	با حمایت بخش‌های دولتی و خصوصی برای ارائه آثار نفیس هنرهای سنتی ایران در بازارهای بین‌المللی، میزان فروش و بازاریابی افزایش می‌یابد (کدهای: ۳۲، ۲۶، ۲۵، ۲۴، ۲۲، ۱۹، ۱۶، ۱۵، ۱۳، ۱۱، ۱۰، ۹، ۸، ۷، ۶، ۵، ۳)
	نمایشگاه‌های معتبر	(کدهای: ۲۹، ۲۷، ۲۵، ۲۴، ۲۳، ۱۴، ۶، ۵)	شرکت در نمایشگاه‌های معتبر داخلی و خارجی به بازاریابی و فروش آثار نفیس هنرهای سنتی کمک بسیار محسوس می‌کند (کدهای: ۲۹، ۲۷، ۲۵، ۲۴، ۲۳، ۱۴، ۶، ۵)
	اقتصاد باثبات و روابط بین‌المللی	(کدهای: ۳۳، ۲۶، ۲۵، ۱۹، ۱۶، ۶، ۳، ۲)	اقتصاد باثبات و روابط بین‌المللی مناسب منجر به رشد گردشگری و افزایش صادرات شده و بر بازاریابی و فروش آثار هنرهای سنتی تأثیرگذار است (کدهای: ۳۳، ۲۶، ۲۵، ۱۹، ۱۶، ۶، ۳، ۲)
	فضای مناسب	(کدهای: ۱۲ و ۷)	ایجاد «فضای مناسب» کارگاهی برای همکاری بیشتر هنرمندان با یکدیگر منجر به خلق آثاری بسیار نفیس با سرعت تولید بالاتر می‌شود (کدهای: ۱۲ و ۷)
	تلفیق رشته‌های هنری مختلف	(کد: ۲)	تلفیق رشته‌های مختلف هنرهای سنتی منجر به تولید آثار هنری‌ای می‌شود که با افزایش جذب مشتری و بازار همراه خواهند بود (کد: ۲)
	نحوه ارائه آثار هنری	(کد: ۲۱)	توجه به «نحوه ارائه آثار هنری» در قالب بسته‌بندی‌های مطلوب و متناسب با کاربرد در بازارهای داخلی و خارجی یکی از عوامل تأثیرگذار برای فروش محصولات است (کد: ۲۱)
توسعه و کارآفرینی	مدیریت صحیح	(کدهای: ۴، ۱، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۲، ۳۳)	ایجاد کارگروه‌های مدیریتی صحیح (دولت، وزارتخانه، سازمان‌های وابسته و مردم‌نهاد) علاوه بر توسعه و کارآفرینی به افزایش فروش آثار هنرهای سنتی در بازارهای داخلی و خارجی کمک می‌کند (کدهای: ۴، ۱، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۲، ۳۳)
	سرمایه‌گذاری	(کدهای: ۱۰، ۹، ۸، ۷، ۵، ۴، ۳، ۲)	سرمایه‌گذاری برای توسعه و کارآفرینی هنرهای سنتی کافی نیست (کدهای: ۱۰، ۹، ۸، ۷، ۵، ۴، ۳، ۲)
		(کدهای: ۳۳، ۲۸، ۲۵، ۲۳، ۱۶، ۵)	توسعه و کارآفرینی با سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی در تهیه مواد اولیه، ابزار و فضای کار مناسب برای هنرمندان هنرهای سنتی ارتباط مستقیمی دارد (کدهای: ۳۳، ۲۸، ۲۵، ۲۳، ۱۶، ۵)
	معرفی آثار هنری	(کدهای: ۲۹، ۲۶، ۲۵، ۱۷، ۶، ۵، ۴، ۳)	معرفی و ارائه آثار هنرهای سنتی توسط دولتمردان، سفیران و افراد مشهور (ورزشکاران، بازیگران و هنرمندان) در مجامع بین‌المللی بر توسعه و کارآفرینی تأثیرگذار است (کدهای: ۲۹، ۲۶، ۲۵، ۱۷، ۶، ۵، ۴، ۳)

ردیف	گزاره‌های منتخب	مفاهیم	مقوله‌ها
دستیابی به رشد، توسعه و پیشرفت در آینده با:			
۶۷	تلفیق رشته‌های مختلف هنرهای سنتی (کد: ۲).	تلفیق رشته‌های مختلف	آینده‌نگاری
۶۸	طراحی، ایده‌پردازی، خلاقیت و نوآوری در تولید آثار هنری با حفظ شکل سنتی (کدهای: ۲، ۷، ۱۴، ۱۸، ۲۳، ۲۵، ۲۶).	خلاقیت و نوآوری با حفظ اصالت سنتی	
۶۹	مدیریت صحیح در بخش‌های تهیه مواد اولیه، ابزار، بازاریابی و فروش (کدهای: ۲، ۱۱، ۱۲، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۳، ۳۱، ۳۳).	مدیریت صحیح	
۷۰	شناسایی، حفظ، احیا و مستندسازی هنرهای سنتی، آثار موزه‌ای و هنرمندان مشهور در کنار آثارشان (کدهای: ۲، ۷، ۱۶، ۲۳).	مستندسازی آثار هنری و اساتید هنرمند	
۷۱	سرمایه‌گذاری مناسب در تمامی بخش‌های مربوط به تولید و فروش آثار هنرهای سنتی (کدهای: ۳، ۱۱، ۱۲، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۳۳).	سرمایه‌گذاری مناسب	
۷۲	حمایت‌های مادی و معنوی بخش‌ها و نهادهای دولتی و خصوصی از هنرمندان هنرهای سنتی (کدهای: ۲، ۳، ۷، ۱۲، ۱۵، ۱۶، ۲۳، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۱، ۳۳).	حمایت‌های مادی و معنوی	
۷۳	مطالعه و استفاده از تجربیات کشورهایی که در حفظ، احیا، رشد و توسعه هنرهای سنتی خویش موفق بوده‌اند (کدهای: ۴ و ۱۶).	استفاده مناسب از تجربیات کشورهای موفق	
۷۴	استفاده بهینه از رسانه‌های تبلیغاتی (تلویزیون، رادیو، اینترنت، پیام‌رسان‌ها و غیره) برای آگاهی‌رسانی، جذب و آموزش جوانان، هنرجویان و علاقه‌مندان به هنرهای سنتی (کدهای: ۴، ۱۵، ۱۷، ۲۶، ۳۱، ۳۳).	استفاده مناسب از رسانه‌های تبلیغاتی	
۷۵	تعامل هنرمندان و اساتید مجرب هنرهای سنتی با مراکز آموزشی و علمی برای رشد، توسعه و پیشرفت در آینده (کدهای: ۷، ۱۷، ۲۸، ۳۳).	تعامل اساتید هنرمند با مراکز علمی و آموزشی	
۷۶	افزایش روابط بین‌المللی برای معرفی هنرهای سنتی ایران در خارج از مرزها (کدهای: ۶، ۱۲، ۱۶، ۱۹، ۲۳، ۲۶، ۳۳).	بهبود روابط بین‌المللی	
۷۷	تسهیل فرایند ثبت مالکیت فکری و معنوی آثار هنری از سوی هنرمند (کد: ۱۴).	ثبت مالکیت فکری و معنوی	
۷۸	ارج نهادن به هنرهای سنتی ایران از طریق اختصاص روزهایی در تقویم ملی کشور به هنرهای بومی و اصیل ایرانی (کدهای: ۱۶، ۱۷، ۲۶، ۳۱).	ارج نهادن به هنرهای سنتی	
۷۹	خلاقیت و نوآوری در تعریف کاربردهای جدید برای آثار هنرهای سنتی پس از فرایند تولید (کدهای: ۲۶ و ۲۹).	تعریف کاربردهای جدید	

نمودار ۳: الگوی پیشران‌های تأثیرگذار بر شکل‌گیری سناریوهای آینده‌پژوهی هنرهای سنتی ایران (نگارنده، ۱۴۰۳)

۶-۱. عوامل تأثیرگذار بر شکل‌گیری آینده هنرهای سنتی ایران

با مطالعه مفاهیم و مقوله‌های به‌دست آمده از گزاره‌های منتخب، ۱۰ عامل پیشران و تأثیرگذار بر شکل‌گیری سناریوهای ممکن شناسایی شدند که عبارتند از: ریشه تاریخی، استقلال فردی، آموزش و یادگیری، آگاهی و فرهنگ‌سازی، خلاقیت و نوآوری، حمایت‌های دولتی، تولید، بازاریابی و فروش، توسعه و کارآفرینی، و آینده‌نگاری (نمودار ۳). از نظر نگارنده تمامی این عوامل سهم بسیار مهمی بر آینده‌پژوهی هنرهای سنتی ایران دارند که در ادامه نیز مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند.

۶-۱-۱. ریشه تاریخی

در پژوهش پیش‌رو، پاسخگویان با کدهای (۱، ۱۶، ۲۶، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۳) بر مقوله آشنایی با «ریشه‌های تاریخی» تاکید داشتند و علاوه بر آن، نتیجه این آشنایی را استفاده از طرح‌های بومی و اصیل در آثار هنری در جهت حفظ ریشه‌های تاریخی هنرهای سنتی می‌دانستند. به بیان دیگر، آن‌ها معتقد بودند هر هنرمند سنتی باید در مورد سرگذشت تاریخی و فراز و فرودهای هنری که در آن مشغول به کار است، دانش کافی داشته باشد. این امر سبب می‌شود که بدانند برای حفظ و اشاعه هنری که از گذشتگانش به ارث برده، چگونه عمل کند تا به بهترین شکل ممکن و بدون هیچ‌گونه کاستی تأثیرگذار آن هنر را به نسل‌های آینده منتقل کند. با این حال، باید توجه داشت که «بازگشت به گذشته تاریخی در حوزه هنرهای سنتی به معنای تکرار آن چه در گذشته رخ داده نیست؛ بلکه به معنای فهمیدن آن چیزی است که رخ داده، برنامه‌ریزی برای امروز و حرکت به سمت آینده است» (شریف‌زاده، ۱۴۰۱). علاوه بر این، آگاهی و دانش نسبت به ریشه تاریخی از چنان اهمیت والایی برخوردار است که به‌عنوان یکی از مبانی هنرهای سنتی برشمرده شده، آن‌جا که در مورد آن گفته می‌شود: «دارای جنبه هنری بوده و محمل سنت، فرهنگ و ریشه در تاریخ داشته باشد» (همو، ۱۳۷۸ الف: ۵).

۶-۱-۲. استقلال فردی

بنابر نظر اکثر مصاحبه‌شوندگان، در گام اول کوشش و علاقه یک هنرجو به فراگیری هنر سنتی می‌تواند از رشد بینش و تحول درونی‌اش منتج شود که معمولاً سرچشمه آن امور روحانی و معنوی وصف‌ناپذیر است. تحول درونی ناشی از «وحی و حاکی از امور وصف‌ناپذیر معنوی» چیزی است که پیش از این شوآن^{۲۱} نیز به آن اشاره نموده است (Schuon, 1959: 109). در گام دوم، شرط ورود هنرجو به حیطه هنرهای سنتی داشتن توانمندی‌های فردی هم‌چون پشتکار، تعصب هنری، عزت‌نفس و تاب‌آوری در مقابل سختی‌ها معرفی شده است. اغلب پاسخ‌گویان معتقدند با توجه به دشواری‌های مسیر، هزینه‌های مادی و معنوی‌ای که در فراگیری یک هنر سنتی وجود دارد، «توانمندی‌های فردی هنرجو» از مهم‌ترین شروط برای ورود به حوزه هنرهای سنتی است. اگرچه بسیاری از آن‌ها برای «ارتقای سطح تبحر و مهارت هنرمند» نیز اهمیت ویژه‌ای قائل شده‌اند.

۶-۱-۳. آموزش و یادگیری

مبنای انتقال هنرهای سنتی به نسل بعدی «آموزش» است. علاوه بر این، یک هنرمند برای دوام و شکوفایی در رشته هنری خویش همواره نیازمند «آموزش و یادگیری» علوم مرتبط و حتی علوم بین‌رشته‌ای است. در گذشته نحوه آموزش هنر سنتی به صورت «استاد- شاگردی» و در مدت زمان نسبتاً طولانی بوده است. با ورود آموزش به شیوه‌های علمی و دانشگاهی، مدت زمان آموزش به دوره‌های کوتاه‌مدت تقلیل یافته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اغلب مصاحبه‌شوندگان «آموزش دوره‌های کوتاه‌مدت به شیوه دانشگاهی» را برای یک هنرجوی هنر سنتی نمی‌پسندند؛ زیرا معتقدند دوره‌های کوتاه‌مدت امکان فراگیری تمامی نکات به هنرجو را نمی‌دهند و در جریان زندگی و مشق کردن با استاد است که شاگردان تجربه‌های بسیاری می‌آموزند. به همین دلیل، تغییر سبک آموزش از استاد- شاگردی به دانشگاهی سبب «ایجاد خلأ در امر آموزش» شده است (پاسخ‌گویان با کدهای ۱، ۲، ۳، ۶، ۷، ۸، ۱۶، ۲۰، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰). به بیان دیگر، اغلب مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند رابطه عمیق مابین استاد و شاگرد (یا همان مراد و مریدی) بی‌شک از مهم‌ترین دلایل درخشش هنرهای سنتی در دوران گذشته بوده و سوق‌یافتن آموزش به سمت دانشگاهی این جهان‌بینی را در هنرجویان نسل جدید از بین برده است. این نتیجه با نتایج حاصل از پژوهش سیفی و همکاران (۱۳۹۶: ۳۳) مطابقت دارد؛ چرا که آن‌ها نیز «اخلاق، احترام، اطاعت، تعهد، تزکیه، رعایت حقوق، اکرام مقام استاد و طی

سلسله‌مراتب» را از مهم‌ترین دستاوردهای نظام آموزش سنتی استاد- شاگردی می‌دانند که با تغییرات اساسی در ساختار آموزشی، این ارزش‌ها از بین رفته و بایستی برای بازگشت به آن‌ها توجه ویژه‌ای نمود.

چه خوش گفت شاگرد منسوج‌باف   چو عنقا برآورد و پیل و زراف
مرا صورتی بر نیاید ز دست   که نقشش معلّم ز بالا نیست
(سعدی، ۱۳۹۱: ۱۹۷)

هم‌چنین، اغلب مصاحبه‌شوندگان بر این باور بودند که آموزش امری «دو طرفه» است و علاوه بر میزان تسلط و تجربه استاد، علاقه‌مندی و توانمندی‌های جسمی هنرجو (ادب، صبر، حوصله و دقت) نیز از اهمیت زیادی برخوردار است.

تحصیل، دوام بایند و جدّ و طلب   پیوسته به روز، بحث و تکرار به شب
تقوی و ریاضات و عبادات و ادب   بی‌این‌همه تحصیل محال است و عجب
(شریف‌زاده، ۱۳۷۸: ۱۶)

۴-۱-۶. آگاهی و فرهنگ‌سازی

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اغلب مصاحبه‌شوندگان در مقوله آگاهی و فرهنگ‌سازی هم‌دل و هم‌نظر هستند. آن‌ها معتقدند عدم آگاهی و فرهنگ‌سازی به دلیل عدم معرفی، رسانه‌ای‌نشدن و در معرض دید قرار ندادن آثار هنری و عدم برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی باعث شده که جامعه ایرانی اصولاً شناخت کافی نسبت به هنرهای سنتی ایرانی نداشته باشد تا فرصت جذب به این حوزه فراهم آید (پاسخ‌گویان با کدهای: ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۲). برای حل این مشکل آنها راه‌کارهای گنجانیدن مباحث آموزشی مربوط به هنرهای سنتی در کتاب‌های آموزشی دانش‌آموزان، استفاده از هنرهای بومی و سنتی در مراکز علمی، فرهنگی، ورزشی و هم‌چنین مراکز عمومی پر بازدید، امکان مشاهده حضوری و یا برخط آثار و اشیای موزه‌ای را پیشنهاد نموده‌اند.

۵-۱-۶. خلاقیت و نوآوری

شیوه آموزش در هنر باید به‌گونه‌ای باشد که به تکرار و کپی‌برداری از آثار اساتید برجسته روی آورده نشود که همانا این امر سبب از بین رفتن خلاقیت و نوآوری در هنرجو می‌گردد. از سوی دیگر، عدم توجه به آثار اساتید هنرمند نیز ممکن است آثار نو و بدیع بی‌اصالت و بی‌محتوا را پدید آورد. از این رو، هنرجو بایستی به نحوی عمل کند که «حلقه‌ای به متصل هنر بیفزاید چرا که تداوم و استمرار در عین نوآوری و خلاقیت در آثار هنری ارزشمند است» (شریف‌زاده، ۱۳۷۸: ۱۷).

بر اساس نظر اغلب مصاحبه‌شوندگان این پژوهش، خلاقیت و نوآوری ابتدایی‌ترین عامل در طراحی و اجرای یک اثر سنتی فاخر محسوب می‌شود. این امر می‌تواند از طریق مواد اولیه و ابزار کار باکیفیت، مشارکت نخبگان، تلفیق هنرهای سنتی و مطالعات میدانی تسهیل گردد. علاوه بر این، پاسخ‌گویان به پرسش‌نامه‌ها بر این باورند که حفظ و احیای اصالت نقوش و طرح‌های مربوط به دوران هنری و تاریخی گذشته در کنار خلاقیت و نوآوری امری ضروری است (پاسخ‌گویان با کدهای: ۲، ۳، ۴، ۶، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۳۰، ۳۱).

۶-۱-۶. حمایت‌های دولتی

بیش‌ترین نقشی که پاسخ‌گویان به پرسشنامه‌ها برای حمایت‌های دولت قائل بودند مربوط به حوزه‌های مالی (به شیوه وام‌های بلاعوض یا با سود پایین و بازپرداخت‌های طولانی)، کمک در تهیه مواد اولیه و مصالح مرغوب و باکیفیت، فراهم‌آوردن فضاها و بازارهای فروش داخلی و خارجی بوده‌است (پاسخ‌گویان با کدهای: ۱، ۲، ۴، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۹، ۳۳).

۶-۱-۷. تولید

با مروری بر نتایج به دست آمده می‌توان دریافت که مهم‌ترین مشکلات مربوط به حوزه تولید آثار هنرهای سنتی معطوف به «تهیه مواد اولیه باکیفیت، ابزار کار مناسب، نداشتن فضاهای مناسب کارگاهی برای همکاری بیش‌تر هنرمندان و عدم حمایت بخش‌های خصوصی به دلیل خواب طولانی سرمایه» هستند. علاوه بر آن‌ها، تولید به شیوه سنتی و قدیمی و عدم آموزش صحیح به هنرجویان از موارد دیگری هستند که به مقوله تولید آثار هنرهای سنتی آسیب می‌رسانند. با این وجود، اغلب مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که به‌کارگیری شیوه‌های نوین در اجرا و استفاده از ابزارهای به‌روز شده با «حفظ نقوش بومی و سنتی» در فرایند تولید ضرورت دارد (پاسخ‌گویان با کدهای: ۲، ۳، ۵، ۸، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۶، ۲۷).

۶-۱-۸. بازاریابی و فروش

از آن‌جا که اغلب آثار به‌جا مانده از رشته‌های مختلف هنرهای سنتی در زمره آثار نفیس محسوب شده و گران‌قیمت هستند؛ از این‌رو، از فروش نامطلوبی در بازارهای داخلی برخوردارند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد چنان‌چه بخش‌های دولتی و خصوصی در امر بازاریابی همکاری و مشارکت کنند، میزان فروش آثار ارزشمند هنرهای سنتی در بازارهای بین‌المللی افزایش می‌یابد. این امر از طریق شرکت در نمایشگاه‌های معتبر داخلی و خارجی و توجه ویژه به نحوه ارائه آثار هنری در قالب طراحی بسته‌بندی‌های شکیل و متناسب با کاربرد، امکان‌پذیر خواهد بود. با این وجود، برخی از مصاحبه‌شوندگان تاکید داشتند که نباید نقش «اقتصاد باثبات و روابط بین‌المللی مناسب که منجر به رشد گردشگری و افزایش صادرات می‌شود» را بر مقوله بازاریابی و فروش نادیده گرفت (پاسخ‌گویان با کدهای: ۲، ۳، ۶، ۱۶، ۱۹، ۲۵، ۲۶، ۳۳).

۶-۱-۹. توسعه و کارآفرینی

توسعه^{۲۲} در لغت به مفهوم «رشد، گسترش تدریجی، نمودیافتن، آشکارشدن و از پوسته و غلاف درآمدن» است (جهانیان، ۱۳۷۷: ۱۰۹). با این وجود، چنان‌چه بخواهیم از واژه توسعه در جوامع انسانی بهره ببریم معنای پیچیده‌تری یافته چرا که با ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و مدیریتی آمیخته می‌گردد. در هر حال، دستیابی به توسعه، داشتن همزمان شاخص‌هایی نظیر ارتقای سطح کیفی تغذیه، آموزش، بهداشت، تغییرات اجتماعی، کاهش نابرابری‌ها در توزیع منابع و افزایش میزان مشارکت مردمی (به‌ویژه زنان) را می‌طلبد (آمارتیا سن، ۱۳۸۶: ۱۵۸). در این میان، توسعه‌ای که نیازهای امروز نسل فعلی را بدون تهدید برای تأمین نیازهای نسل‌های آینده برآورده سازد، «توسعه پایدار»^{۲۳} نامیده می‌شود (گودرزوند چگینی، ۱۳۹۴: ۲۱۶). کارآفرینی^{۲۴} نیز ابزاری برای توسعه در یک جامعه انسانی محسوب می‌شود که با ایجاد اشتغال، رفاه و یافتن فرصت‌هایی مناسب باعث افزایش تولید می‌گردد. کارآفرینی همواره با نوآوری‌هایی همراه است که در آن تقاضاهایی برای تولید محصولات یا خدماتی که پیش از این وجود نداشته‌اند، رخ می‌دهند. در نتیجه عرضه محصولات جدید افزایش یافته و بدین ترتیب، کارآفرینی با افزایش اشتغال و بهبود سطح معیشت مردم در ارتباط است (فرجی، احسانی‌فر، نادری، و رضایی، ۱۳۹۳: ۹۱).

بر اساس پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان می‌توان دریافت که سرمایه‌گذاری برای توسعه و کارآفرینی هنرهای سنتی در ایران کافی نیست. اغلب مصاحبه‌شوندگان بر این باور هستند که ایجاد کارگروه‌های مدیریتی صحیح از سوی دولت، وزارتخانه‌ها، سازمان‌های وابسته و مردم‌نهاد، علاوه بر بهبود توسعه و کارآفرینی، منجر به افزایش فروش آثار هنرهای سنتی در بازارهای داخلی و خارجی می‌شود. علاوه بر این، مصاحبه‌شوندگان ابراز داشتند که توسعه و کارآفرینی می‌تواند با سرمایه‌گذاری بخش‌های دولتی و خصوصی در تهیه مواد اولیه، ابزار و فضای کار مناسب نیز بهبود یابد (پاسخ‌گویان با کدهای: ۱، ۴، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۲، ۳۳).

۶-۱-۱۰. آینده‌نگاری

پیش از این شرح داده شد که آینده‌نگاری به مفهوم «ایجاد و نگاشت آینده» تلاشی خلاقانه و اقدام‌گرا برای ساخت آینده‌ای مطلوب است. به بیانی ساده‌تر، آینده‌نگاری از مرحله آینده‌نگری گذر کرده و با استفاده از دستاوردهای حاصل از آینده‌نگری که همانا «کشف و پیش‌بینی آینده» است، برای خلق آینده‌ای مطلوب گام برمی‌دارد (نینیلوتو، ۱۳۹۲: ۶۰). از این رو، به دلیل اهمیت رویکرد آینده‌نگاری در امر آینده‌پژوهی، آخرین پرسش این پژوهش به مؤلفه‌های دستیابی به «رشد، توسعه و پیشرفت هنرهای سنتی ایران در آینده» از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان معطوف شده است. تحلیل‌های حاصل از گزاره‌های منتخب در حوزه آینده‌نگاری بر مفاهیمی نظیر ارج نهادن به هنرهای سنتی؛ تعریف کاربردهای جدید

از طریق تلفیق رشته‌های مختلف هنری؛ خلاقیت و نوآوری با حفظ اصالت سنتی؛ مستندسازی آثار هنری و اساتید هنرمند؛ سرمایه‌گذاری مناسب و حمایت‌های معنوی از سوی سازمان‌های دولتی و خصوصی؛ استفاده مناسب از تجربیات کشورهای موفق، استفاده همه‌جانبه از رسانه‌های تبلیغاتی؛ تعامل اساتید هنرمند با مراکز علمی و آموزشی؛ بهبود روابط بین‌المللی؛ و تسهیل امکان ثبت مالکیت فکری آثار هنری تاکید دارند.

۶-۲. سناریوهایی برای آینده هنرهای سنتی ایران

به منظور تدوین سناریوهای این پژوهش، ابتدا از خبرگان و مصاحبه‌شوندگان درخواست شد که برای پیشران‌های کلیدی شناسایی شده سه حالت فرضی روند پویا، روند ایستا و روند رکود را قائل شوند و سپس، آثار متقاطع میان حالت‌های مختلف پیشران‌های کلیدی را شناسایی نمایند. نهایتاً، پس از جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها چارچوب سناریوهای اصلی تدوین گردید. لازم به توضیح است سناریوهایی که در آن‌ها تعداد عوامل پیشران کلیدی بیش‌تری نقش داشته و تأثیرات متقابل آن‌ها بر یکدیگر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته باشد، امکان تصمیم‌گیری با خطای کم‌تر را فراهم آورده و مطلوب‌تر خواهند بود. نکته بعدی انتخاب عنوان مناسب برای سناریوهاست. عناوین باید گویا و آشنا به ذهن مخاطب باشند؛ به‌نحوی که نتیجه نهایی بدون نیاز به مطالعه دقیق توصیفات و روابط متقابل مابین عناصر کلیدی، ملموس و گویا باشد.

۶-۲-۱. بنی آدم اعضاء یکدیگرند

اغلب آثار تولیدشده در رشته‌های مختلف هنرهای سنتی در زمره آثار نفیس و گران‌قیمت محسوب می‌شوند. چنان‌چه مواد اولیه باکیفیت در کنار ابزار کار به‌روز شده از سوی نهادهای متولی در اختیار هنرمندان قرار گیرد، علاوه بر تعدیل قیمت نهایی منجر به بروز خلاقیت و نوآوری نیز می‌گردد. این امر امکان خرید آثار هنرهای سنتی توسط خریداران داخلی و خارجی را افزایش می‌دهد. از سوی دیگر، از آن‌جا که رشته‌های مختلف هنرهای سنتی اعضای مختلف یک پیکرند، ایده تلفیق این رشته‌ها به شرط حفظ و احیای اصالت نقوش و طرح‌ها، منجر به طراحی و ساخت آثاری با کارایی‌های جدید و چندسویه می‌گردد که می‌تواند با ذوق هنری مخاطب امروز نیز سازگار باشد. بدین ترتیب، افزایش امکان فروش آثار هنرهای سنتی در سایه افزایش تولید، علاوه بر کمک به معیشت هنرمند بارقه‌های امید را نسبت به آینده درخشان هنرهای سنتی ایران شکوفا می‌سازد.

۶-۲-۲. از هر دست که بدهی

هنر یکی از بسترهای اشاعه‌دهنده فرهنگ در یک جامعه محسوب می‌شود. علاوه بر این، ترویج آموزه‌های فرهنگی، آرمان‌ها، باورها و ارزش‌های ملی و مذهبی در میان قشر جوان از گذر آموزش و گستره هنر امکان‌پذیر است. اگر دولت و نهادهای تصمیم‌گیرنده بخواهند در زمینه هنر و فرهنگ ایرانی-اسلامی سرمایه‌گذاری کنند، یکی از حوزه‌های مهم و مطلوب این امر هنرهای سنتی است. چرا که هنرهای سنتی از یک سو ریشه در آداب، رسوم و اعتقادات تاریخی سرزمین باستانی ایران دارند و از سوی دیگر، مأمّن خوبی برای تجلی، ظهور و بروز آموزه‌های اسلامی هستند. از این‌رو، هر قدر برنامه‌ریزی صحیح و سرمایه‌گذاری‌های مادی و معنوی از سوی مدیران کارآمد و آشنا به حوزه هنر افزایش یابد، نتیجه آن در آینده‌ای نه چندان دور به جامعه بازمی‌گردد. برای دستیابی به این امر، آموزش صحیح در فضاهای کارگاهی-هنری، استفاده از اساتید هنرمند و باتجربه، سرمایه‌گذاری بخش‌های دولتی و خصوصی (برای تأمین مواد اولیه و ابزار کار مناسب)، برگزاری نمایشگاه‌های معتبر داخلی و خارجی و بازاریابی مناسب می‌تواند راهگشا باشد.

۶-۲-۳. جوینده یابنده است

به‌رغم مشکلات و کاستی‌هایی که در این مطالعه از سوی مصاحبه‌شوندگان در حوزه هنرهای سنتی به آن‌ها اشاره شد؛ اکثر آنان بر این باور بودند که جوینده، یابنده است و چنان‌چه فردی به یادگیری و پیشرفت در یک رشته هنری علاقه‌مند باشد، با وجود دشواری‌های نسبی و هزینه‌های نسبتاً بالا در حین فرایند آموزش و تولید یک اثر هنری، باز هم می‌تواند مسیر صحیح را بیابد و در کار خویش موفق باشد. به بیان دیگر، توانمندی‌های فردی هم‌چون صبر، پشتکار، تعصب هنری، عزت‌نفس و تاب‌آوری در برابر مشکلات، اولین و مهم‌ترین عامل رشد و ارتقاء در هنرهای سنتی محسوب می‌شوند که تنها از مسیر آموزش صحیح، تقویت روحیه خودباوری و خودکفایی و توسط اساتید مجرب و باتجربه به هنرجویان علاقه‌مند میسر می‌گردد.

۶-۲-۴. یک دست صدا ندارد

عدم آگاهی و شناخت اکثر مردم ایران درباره رشته‌های مختلف هنرهای سنتی باعث شده که نیروهای جوان و علاقه‌مند به حوزه هنر نتوانند استعدادها و توانمندی خود را به خوبی شناسایی کنند و فرصت جذب در رشته‌های مختلف هنری از دست برود. همچنین، فرصت و امکان فروش آثار هنرهای سنتی در بازارهای داخلی و خارجی کم‌رنگ شده است. از این رو، برای برطرف نمودن این مشکل تمامی نهادها اعم از دولتی، غیردولتی و مردم‌نهاد باید متحد شده و دست در دست یکدیگر تلاش کنند تا مسیر شناخت و آگاهی بخشی درباره هنرهای سنتی ایران به سرعت هموار گردد. این امر می‌تواند به کمک تبلیغ در رسانه‌های جمعی (تلویزیون، رادیو و فضای مجازی)، گنجاندن مباحث آموزشی هنرهای سنتی در کتاب‌های درسی مقاطع مختلف تحصیلی، استفاده از هنرهای سنتی در معماری فضاهای عمومی و پربازدید (نظیر فرودگاه‌ها، ایستگاه‌های اتوبوس و مترو، سالن‌های همایش و سینماها)، امکان فراهم نمودن مشاهده حضوری یا برخط آثار هنری موجود در موزه‌ها برای اقشار مختلف و تخصیص دادن روزهایی از تقویم ملی کشور به هنرهای سنتی، تسهیل گردد. از آنجا که یک دست صدا ندارد و موفقیت در سایه اتحاد و همکاری جمعی به دست می‌آید، چنانچه تمامی نهادهای تصمیم‌گیرنده به یاری یکدیگر بشتابند، می‌توان روزهای درخشانی را برای هنرهای سنتی ایران در داخل کشور و همچنین در خارج از مرزهای آن متصور شد.

۷. نتیجه‌گیری

نقش تاریخی هنرهای بومی و سنتی هر منطقه در رشد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ساکنان آن اقلیم انکارناپذیر است. در اغلب جوامع روستایی و عشایری ایران، هنرهای دستی و سنتی مکمل سایر فعالیت‌های اقتصادی (مانند کشاورزی، دامداری و باغداری) بوده و علاوه بر ایجاد اشتغال‌های خانگی، در تأمین نیازهای اقتصادی خانواده (به‌ویژه در ایام فراغت از کار) تأثیر چشم‌گیری داشته است. ایران به‌عنوان کشوری با پیشینه تاریخی چندین هزار ساله علاوه بر آثار تاریخی، فرهنگی و هنری بی‌نظیرش به دلیل تنوع داشته‌های فرهنگی، سنتی و بومی همواره مقصدی رویایی و وسوسه‌انگیز برای اغلب محققان، پژوهشگران و گردشگران خارجی محسوب می‌گردد. از این رو، نگاه ویژه به موضوع هنرهای سنتی ایرانی که روایتگر گفته‌ها و ناگفته‌های کهن‌سرزمین ایران از گذشته تا به امروز هستند، می‌تواند دریچه‌های امید به سرمایه‌گذاری، کارآفرینی و اشتغال‌زایی برای قشر جوان و علاقه‌مند به هنر ایرانی را فراهم آورد.

این پژوهش به‌عنوان اولین اقدام پیش‌دستانه جهت شناسایی و تبیین مؤلفه‌های مؤثر و نیروهای پیشران کلیدی بر عملکرد آتی حوزه هنرهای سنتی بر فرهنگ و تاریخ هنر ایران به شمار می‌آید. نتایج این مطالعه ۱۰ الگوی پیشران را شناسایی نموده که از میان آن‌ها هشت مورد بر رشد و توسعه هنرهای سنتی ایران تأثیرگذارترند. چهار مورد از آن‌ها تحت تأثیر متغیرهای درون‌نهادی (آگاهی و فرهنگ‌سازی، آموزش و یادگیری، خلاقیت و نوآوری) و چهار مورد دیگر تحت تأثیر متغیرهای برون‌نهادی (حمایت‌های دولت در بخش‌های تولید، بازاریابی، فروش و کارآفرینی) قرار دارند. از آنجا که متغیرهای درون‌نهادی به‌طور غیرمستقیم و متغیرهای برون‌نهادی به‌طور مستقیم با تصمیم‌گیری‌های کلان مدیران و مسئولان ذیربط در ارتباطند؛ چنانچه توجه نهادهای بالادستی قانون‌گذار بر عوامل مؤثر و کلیدی شناسایی شده معطوف شود، با تعیین کارگروه‌های مدیریتی صحیح می‌توان از فرصت‌ها بهره‌مند شد و با ترمیم کاستی‌ها نقاط ضعف را نیز برطرف نمود. علاوه بر این، تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد و تشکل‌های هماهنگ و همسو با نهادهای دولتی مرتبط در حوزه هنرهای سنتی، از دوباره‌کاری‌ها، اضافه‌کاری‌ها و یا حتی به بی‌بهره رفتن‌ها جلوگیری می‌کند. چه‌بسا ممکن است نیروهایی در این عرصه حضور داشته باشند که از نظر پنهان مانده و به‌شیوه‌ای ناکارآمد و یا در تضاد با یکدیگر عمل نموده‌اند و باعث اختلال و یا توقف روند رشد، توسعه و یا تضعیف بیش از پیش جایگاه هنرهای سنتی در ایران شوند. تضعیف جایگاه هنرهای سنتی ایران نیز با پیشینه و ارتباطی که با سایر بخش‌های فرهنگی و تاریخی کشور دارد یک وضعیت دشوار و خطرناک را به‌وجود می‌آورد. وضعیتی که می‌تواند تهاجم فرهنگی و هنری را در سایه بی‌هویتی فردی و اجتماعی در میان مردم بالاخص قشر جوان علاقه‌مند به حوزه هنر گسترش دهد. بر این اساس، سناریوهای حاصل از آینده‌نگاری این پژوهش پیشنهاد می‌دهند که اگر بودجه‌های هدفمند و برنامه‌ریزی‌شده به حوزه هنرهای سنتی تخصیص یابد، این حوزه قادر است علاوه بر پاسخ به نیازهای برخاسته از جامعه هنری باعث ارتقای روحیه خودباوری، رفاه اجتماعی، اقتصاد سالم و رونق صنعت گردشگری شهری، روستایی و حتی عشایری گردد. تحقق این امر منجر به افزایش اشتغال جوانان در حوزه هنرهای سنتی و گردشگری و همچنین، افزایش و بهبود نشاط در سطح جامعه و کاهش امکان رخدادهای مجرمانه و بزهکارانه می‌شود.

سپاسگزاری

نویسنده این مقاله از همکاری‌های بی‌چشم‌داشت و دلسوزانه اساتید، کارشناسان و متخصصان حوزه هنرهای سنتی و هنرمندان کارگاه‌های هنری پژوهشکده هنرهای سنتی میراث فرهنگی قدردانی می‌نماید.

پی‌نوشت‌ها

1. Art

۲. Traditional، ودایع و اماناتی که خداوند برای انسان به جای گذارده تا با توجه به آن اصول بر محوری استوار باشد و عنان زندگی خود را از دست ندهد.

۳. روش یا تکنیک دلفی (Delphi Technique) روشی ساختاریافته و نظام‌مند برای جمع‌آوری و طبقه‌بندی دانش موجود در نزد گروهی از خبرگان و کارشناسان است تا به کمک آن بتوان به تحلیل و تصمیم‌گیری صحیحی پیرامون یک موضوع رسید؛ به نحوی که حتی در شرایط ابهام با حداقل خطای ممکن همراه باشد. در این روش جمع‌آوری اطلاعات از طریق چندین دوره پیمایش نظرات و پاسخ‌ها به پرسش‌نامه‌هایی که مابین افراد توزیع می‌شود، امکان‌پذیر است. از مهم‌ترین شاخصه‌های این روش می‌توان به «پیش‌بینی و غربالگری» اشاره نمود. علاوه بر این، عدم افشای هویت مصاحبه‌شوندگان برای بیان آزادانه نظرات علمی و تخصصی از الزامات روش دلفی است (Habibi, Sarafrazi, & Izadyar, 2014 : 9).

4. Qualitative research

۵. اگر حجم نمونه لازم برای یک روش کیفی ۳۰ تا ۵۰ مصاحبه باشد، آن روش از نوع «قوم‌نگاری» محسوب می‌گردد (Onwuegbuzie & Collins, 2007 : 289).

۶. رویکردی ماموریت‌گراست که ابتدا آینده را به شکل مطلوبی تدوین می‌کند و سپس از آینده به زمان حال بازگشته و با ارائه راه‌کارها و اقدامات مناسب، در مسیر رسیدن به آن آینده مطلوب یاری می‌رساند (حیدری، ۱۳۹۳ : ۹۴).

7. Foresight

8. Future

9. Possible

10. Probable

۱۱. آینده مطلوب یا مُرجح (Preferable future) حالتی از آینده که رخداد آن مطلوب‌تر است و یا ترجیح داده می‌شود (حاجیانی و قصاب، ۱۳۹۲ : ۳۶).

۱۲. James Allen Dator (از اساتید و پژوهشگران برجسته و مدیر مرکز مطالعات آینده در دانشگاه هاوایی)

13. Trends

14. Events

15. Images

16. Actions

17. Forecast

18. Strategic foresight

19. Scenario writing

20. Inductive argument

۲۱. فریتیوف شوآن (۱۹۰۷-۱۹۹۸ م) با نام اسلامی شیخ عیسی نورالدین احمد، اندیشمند سوئیسی-آلمانی تبار و از چهره‌های معروف جریان سنت‌گرایی است (حقایقی، ۱۴۰۱ : ۶۲).

22. Development

23. Sustainable development

24. Entrepreneurship

منابع

باحجب‌قدسی، ساناز، شاهرودی، فاطمه، مطهرنیا، مهدی، و کامرانی، بهنام. (۱۴۰۱). نقش آینده‌پژوهی در شکل‌گیری سیاست‌گذاری هنر در ایران. جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۵ (۴)، ۱۹۸-۲۱۴. doi: 10.30510/psi.2022.337212.3344

پورخلیل، محمد، همتی‌عقیف، علی، و محمدیان، فاطمه. (۱۴۰۱). تبیین سناریوهای سلامت جامعه با تأکید بر ورزش ملی. آینده‌پژوهی ایران،

doi: 10.30479/JFS.2022.16576.1359. ۳۰۱-۲۷۱، (۱)۷

- جهانیان، ناصر. (۱۳۷۷). تحول مفهوم توسعه و ارتباط آن با دین. قیسات، ۳ (۷)، ۱۰۹-۱۱۹.
- حاجیان، ابراهیم، و قصاع، محمود. (۱۳۹۲). آینده و سناریونگاری، طبقه‌بندی روش‌ها و دسته‌بندی سناریو. فصلنامه راهبرد اجتماعی و فرهنگی، ۲ (۳)، ۳۳-۶۲. doi: 20.1001.1.22517081.1392.2.3.6.4
- حافظی، رضا، و اسماعیل‌زاده، حمید. (۱۳۹۳). راهنمای سناریونگاری. تهران: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.
- حبیبی، آرش، و جلال‌نیا، راحله. (۱۴۰۲). پدیدارشناسی. تهران: انتشارات نارون دانش.
- حقایقی، سید عباس. (۱۴۰۱). بازخوانی تحلیلی هنر سنتی از دیدگاه شوآن. رهپویه حکمت هنر، ۱ (۱)، ۶۱-۷۰. doi: 10.22034/rph.2022.697033
- حیدری، امیرهوشنگ. (۱۳۹۳). مبانی و مفاهیم آینده‌پژوهی. ترویج علم، ۵ (۲)، ۸۱-۹۶.
- دادور، ابوالقاسم، و دالایی، آزاده. (۱۳۹۵). مبانی نظری هنرهای سنتی ایران (ایران در دوره اسلامی). تهران: انتشارات الزهرا و مرکب سپید.
- رستمی، محسن، کشاورز، عیسی، و خجسته‌مهر، رضا. (۱۳۹۷). روش‌های آینده‌پژوهی در صنایع فرهنگی. تهران: انتشارات پشتیبان.
- ریخته‌گران، محمدرضا. (۱۳۸۱). فلسفه هنرهای سنتی و مبانی نظری آن. کتاب ماه هنر، شماره ۴۵ و ۴۶، ۱۲-۱۷.
- زکریایی‌کرمانی، ایمان، و رحیمی، افسانه. (۱۴۰۰). آینده‌پژوهی هنر گیوه‌بافی شهرستان دهقان. هنرهای صناعی ایران، ۴ (۲)، ۳۷-۵۰. doi: 10.22052/hsi.2022.246119.1006
- سعدی، مصلح بن عبدالله. (۱۳۹۱). بوستان سعدی. ویراستاری محمدعلی فروغی. تهران: انتشارات کتاب همراه.
- سن، آمارتیا. (۱۳۸۶). مفهوم توسعه. ترجمه شاکه سرکسیان و علی‌گودرزی. راهبرد توسعه، شماره ۱۲، ۱۵۷-۱۸۴.
- سیفی، ندا، بلخاری‌فهی، حسن، و محمدرزاده، مهدی. (۱۳۹۶). تاملی در رابطه استاد و شاگردی در آموزش هنرها با تاکید بر نظام سنتی. نگره، ۱۲ (۴۲)، ۳۳-۴۵. doi: 10.22070/negareh.2017.528
- شادقزوبنی، پریسا. (۱۳۹۳). بررسی اصول و مبانی هنرهای سنتی ایران. نقد کتاب هنر، شماره ۳ و ۴، ۴۱-۵۹.
- شریف‌زاده، سید عبدالمجید. (۱۳۷۸ الف). مبانی هنرهای سنتی. کتاب ماه هنر، شماره ۸، ۳-۵.
- (۱۳۷۸ ب). روشهای سنتی در آموزش هنر. کتاب ماه هنر، شماره ۱۳ و ۱۴، ۱۵-۱۷.
- شریف‌زاده، سید عبدالمجید. (۱۴۰۱). بازگشت به گذشته تاریخی هنرهای سنتی به معنی تکرار آن نیست. نشست علمی هفته میراث فرهنگی، پژوهشکده هنرهای سنتی، تهران.
- شریفی‌راد، علی. (۱۳۹۳). هنرهای سنتی. تبریز: انتشارات فروزش.
- فرجی، فرشته، احسانی‌فر، ته‌مین، نادری، نادر، و رضایی، بیژن. (۱۳۹۳). بررسی نقش کارآفرینی در توسعه اقتصادی. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۱ (۴)، ۹۱-۱۰۴. doi: 20.1001.1.24767735.1393.1.4.6.7
- قاسمی فالورجانی، معصومه، و زکریایی کرمانی، ایمان. (۱۴۰۲). مطالعه هنر سرمه‌دوزی استان اصفهان با رویکرد آینده‌پژوهی. هنرهای صناعی ایران، ۶ (۲)، ۱۰۳-۱۲۰. doi: 10.22052/hsi.2024.253786.1149
- گودرزوند چگینی، مهرداد. (۱۳۹۴). توسعه پایدار؛ شاخص‌ها و سیاست. سیاست جهانی، ۴ (۲)، ۲۱۵-۲۳۸.
- منزوی بزرگی، جواد، احمدی، صادق، و علئی، محمدولی. (۱۳۹۷). آینده‌پژوهی امنیت‌گذار و سیاست‌های جمعیتی جمهوری اسلامی ایران و ارائه سناریوهای محتمل. فصلنامه امنیت ملی، ۸ (۳۰)، ۶۵-۹۶.
- نینیلتو، ایلکا. (۱۳۹۲). آینده‌پژوهی: علم یا هنر؟ ترجمه حسن بشیری و امیرهوشنگ حیدری. ترویج علم، ۴ (۱)، ۵۷-۶۳.
- هوشیار، مهران. (۱۴۰۱). بازتعریف صنایع‌دستی معاصر ایران با رویکرد آینده‌پژوهی. هنرهای صناعی ایران، ۵ (۱)، ۱۹-۳۲. doi: 10.22052/hsi.2022.246481.1030

Bell, W. (1996). An Overview of Futures Studies. In Victoria Hawthorn, *The Knowledge Base of Futures Studies*, Vol. 1., Australia: DDM Media Group.

----- (2016). *Foundations of Futures Studies: History, Purposes, and Knowledge*. New York: Routledge.

- Byrne, M. (2001). Sampling for Qualitative Research. *Aorn Journal*, 73 (2), 494-498, doi: 10.1016/S0001-2092(06)61990-X.
- Habibi, A., Sarafrazi, A., & Izadyar, A. (2014). Delphi Technique Theoretical Framework in Qualitative Research. *International Journal of Engineering and Science*, 3 (4), 8-13.
- Hines, A. & Bishop, P. (2006). *Thinking about the Future: Guidelines for the Strategic Foresight*. Washington: Social Technologies LLC.
- Onwuegbuzie, A. J., & Collins, K. M. (2007). A Typology of Mixed Methods Sampling Designs in Social Science Research. *Qualitative Report*, 12 (2), 281-316. doi: 10.46743/2160-3715/2007.1638
- Oxford. (2016). Retrieved from: www.oxforddictionaries.com/definition/english/art
- Rohrbeck, R. (2011). *Corporate Foresight: Towards a Maturity Model for the Future Orientation of Firm*. Berlin: Springer-Verlag.
- Schuon, F. (1959). *Language of the Self* (Translated by Margo Pallis and Macleod Matheson). India: Ganesh & CO. (Madras) Private, LTD.

The Identification and Explanation of Effective Driving Factors of the Development of Iranian Traditional Arts through Futures Studies

Samera Salimpour Abkenar

Assistant Professor, Research Group of Traditional Arts, Research Institute of Cultural, Heritage, and Tourism (RICHT), Tehran, Iran/ s.salimpour@richt.ir

Received: 18/06/2024

Accepted: 04/08/2024

Introduction

Arts which are based on sacred knowledge supported by the idea of human growth and excellence are called traditional arts. These kinds of arts generally lead into the creation of a work with intrinsic beauty and valuable cultural content. One of the most important components of traditional arts that makes them stand out is: its compatibility with traditional knowledge and knowledge of images, its harmony with the principles of coding and traditional symbolization, its compatibility with the inherent nature of the materials, and its functionality and application. Unfortunately, today, due to some deficiencies, the loss or the oblivion of many fields of traditional arts has become foregrounded. Therefore, this research is trying to use the well-known approach of future research to identify these problems and to provide appropriate solutions to achieve a possible and desirable future for the traditional arts of Iran.

Research Method

The collection of information in this research is based on scientific documents, library and field studies. Interviews were conducted with 33 experts, and active and busy working artists in the art workshops of the Traditional Arts Research Institute. The interview was undertaken through a questionnaire and the Delphi method. In addition, a purposeful and non-probability sampling method was chosen to select the interviewees until theoretical saturation was reached. The selection of participants was based on indicators including: being a professor or an art expert, having a first or second degree in art, having an academic education, and having an average of 20 years of work experience. The criteria for selecting interviewees was based on the recommended approach for sampling in qualitative studies, which includes parameters such as significance from the perspective of knowledge and expertise, well-known, theoretical knowledge, diversity, and participation motivation.

Research Findings

In this research, driving indicators have been obtained using the parameters of trends, events, images, and actions. The results of the trend and event parameters were achieved through interviews and written library documents; also image and action parameters were obtained by the evaluation of the questionnaires. After the key drives were determined, the following scenarios were written to achieve the desired future: human beings are members of one family; each hand is a seeker, and one hand makes no sound. The results showed that 10 driving factors are effective in the scenarios that are mentioned below (Fig. 1).

مجله هنرهای
صنایع ایران

دوفصلنامه علمی هنرهای صناعی ایران

سال هفتم، شماره ۰۱، پیاپی ۱۲

بهار و تابستان ۱۴۰۳

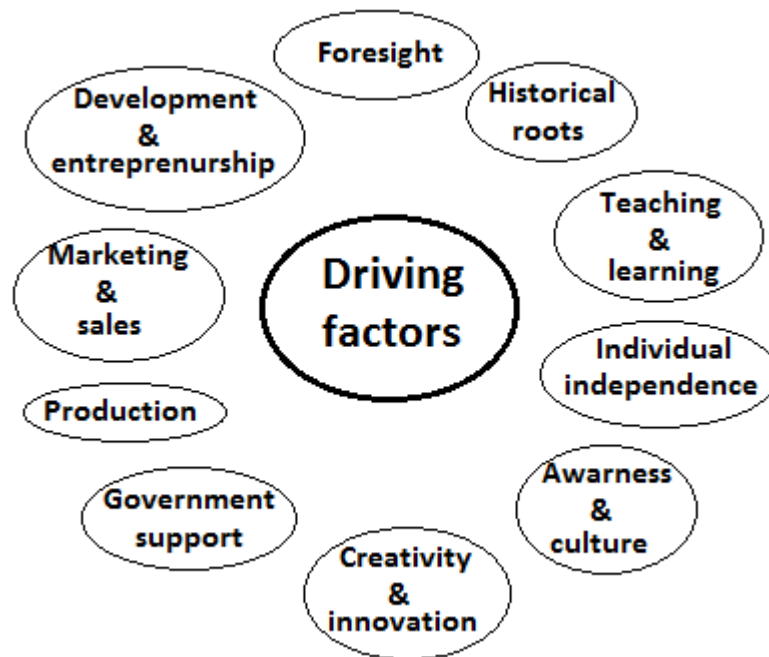

Fig. 1: Drivers influencing the formation of the future research scenarios of traditional arts of Iran

The interviewees emphasized the artist's awareness of the art's historical roots, which means sufficient knowledge about the historical background and its ups and downs. In addition, they believed that student's attraction towards and interests in learning traditional art can result from the growth of his insight and inner transformation. They also introduced the condition that a student entering the field of traditional arts must have individual capabilities such as perseverance, artistic prejudice, self-esteem, and patience in the face of difficulties. Most of the artists expressed education and learning as the bases of transference of traditional arts to the next generation. In the past, over a relatively long period, the method of training was 'master-apprentice.' However, with the arrival of academic and scientific centers, the duration of education was reduced to short courses. Besides, due to the lack of media coverage, exposure, and held-up courses and workshops, the level of awareness and the culture of the society regarding the learning of Iranian traditional arts has decreased. Creativity and innovation are the most basic factors in designing and implementing a great traditional work. Government support can also be helpful in the form of free or low-interest loans to help procure high-quality raw materials. The use of new methods in implementation and updated tools while preserving local and traditional motifs can lead to the growth of the production process. The formation of correct management working groups, cooperation, and participation of public and private sectors help marketing. As a result, some valuable and expensive artworks can be sold quickly in the international markets. In this way, it promotes development and entrepreneurship. The results related to the foresight emphasized the following: valuing traditional arts, combining different art disciplines, documenting works of art and artist masters, using the experiences of successful countries, and creating stable international relations.

Conclusion

This research is the first preliminary step to identify the key drives of the foresight of traditional arts in Iranian culture and art history. The results showed that among the 10 identified driving patterns, eight patterns were more effective; four patterns (awareness and culture, teaching and learning, creativity, and innovation) were influenced by internal variables. The other four cases

(government support in production, marketing, sales, and entrepreneurship sectors) were influenced by external variables. These variables were directly and indirectly related to the decisions made by senior managers and subordinate officials. In addition, the formation of non-governmental organizations coordinated with government institutions in the field of traditional arts prevents rework overtime or even going astray. Perhaps, these forces that have been remained hidden from view in this area act in ineffective ways or have been in conflict with each other. This status caused disruption or stopped the process of development of traditional arts in Iran. Weakening the status of Iran's traditional arts also creates a dangerous situation in regard to other cultural and historical parts of the country. Therefore, if the attention of the upper legislative institutions is focused on these parameters, they can benefit from the opportunities by forming proper management working groups. The scenarios of this research suggest that if planned budgets are allocated to the field of traditional arts, this area can respond to the needs arising from the artistic community. In this case, the spirit of self-confidence, social well-being, a healthy economy, and prosperity of the urban, rural, and even nomadic tourism industry will be improved. This leads to an increase in the employment of young people in the field of traditional arts and tourism as well as an increase in and improvement of vitality at the level of society as well as a decrease in the possibility of criminal incidents.

Keywords: traditional arts, futures studies, scenario writing, driving factors, Delphi method.

References

- Bahojb Ghodsi, S., Shahroudi, F., Motaharnia, M., & Kamrani, B. (2022). The Role of Future in Shaping Art Policy in Iran. *Political Sociology Research*, 5 (4), 198-214. doi: 10.30510/psi.2022.337212.3344 [In Persian].
- Bell, W. (1996). An Overview of Futures Studies. In *The Knowledge Base of Futures Studies*, Vol. 1st. Hawthorn, Victoria, Australia: DDM Media Group.
- . (2016). *Foundations of Futures Studies: History, Purposes, and Knowledge*. NewYork: Routledge.
- Byrne, M. (2001). Sampling for Qualitative Research. *Aorn Journal*, 73 (2), 494-498, doi: 10.1016/S0001-2092(06)61990-X.
- Dadvar, A. G., & Dalaii, A., (2016). *Theoretical Fundamentals of Iranian Traditional Arts (Iran in the Islamic Period)*. Tehran: Al-Zahra and White Horse Publications [In Persian].
- Faraji, F., Ehsanifar, T., Naderi, N., & Rezaei, B. (2014). The Study of the Role of Entrepreneurship in Economic Development. *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 1 (4), 91-104. doi: 20.1001.1.24767735.1393.1.4.6.7 [In Persian].
- Ghasemi Flavarjani, M., & Zakariaee Kermani, I. (2024). Studying the Art of Isfahan's Sermehdouzi from the Perspective of Future Studies. *Journal of Iranian Handicrafts Studies*, 6 (2), 103-120. doi: 10.22052/hsi.2022.246119.1006 [In Persian].
- Goudarzvand Chegini, M. (2015). Sustainable Development Indexes and Politics. *Journal of Word Politics*, 4 (2), 215-238 [In Persian].
- Habibi, A., & JalalNia, R. (2023). *Phenomenology*. Tehran: Narvan Danesh Publications [In Persian].
- Habibi, A., Sarafrazi, A., & Izadyar, A. (2014). Delphi Technique Theoretical Framework in Qualitative Research. *International Journal of Engineering and Science*, 3 (4), 8-13.
- Hafezi, R., & EsmailZadeh, H. (2014). *Scenario Writing Guide*. Tehran: Ministry of Health, Treatment and Medical Education [In Persian].
- Haghyayeghi, S. A. (2022). On Schuon's Traditional Art: An Analytical Review. *Journal of Wisdom and Art*, 1 (1), 61-70. doi: 10.22034/rph.2022.697033 [In Persian].
- Hajjani, E., & Ghesa, M. (2013). Future and Scenario Planning, Method Classification, and Scenario Classification. *A Quaternary Journal of Socio-Cultural Strategy*, 2(3), 33-62 [In Persian].
- Heidari, A. H. (2014). Fundamental Concepts of Futures Studies. *Journal of the Popularization Science*, 5 (2), 81-96 [In Persian].

- Hines, A., & Bishop, P. (2006). *Thinking about the Future: Guidelines for the Strategic Foresight*. Washington: Social Technologies LLC.
- Houshiar, M. (2022). A Re-definition of Iranian Handicrafts from the Perspective of Future Research. *Journal of Iranian Handicrafts Studies*, 5 (1), 19-32. doi: 10.22052/hsi.2022.246481.1030 [In Persian].
- Jahanian, N. (1999). The Evolution of the Development Concept and its Relationship with Religion. *Qabasat*, 3 (7), 109-119 [In Persian].
- Monzavi, J., Ahmadi, S., & Aliei, M. V. (2019). Transitional Security Research and Demographic Policy of the Islamic Republic of Iran and Possible Scenarios. *Journal National Security*, 8 (30), 65-96 [In Persian].
- Niinilouto, I. (2013). Futures Studies: Science or Art? (H. Bashiri & A. H. Heydari, Trans.). *Journal of the Popularization of Science*, 4 (1), 57-63 [In Persian].
- Onwuegbuzie, A. J., & Collins, K. M. (2007). A Typology of Mixed Methods Sampling Designs in Social Science Research. *Qualitative Report*, 12 (2), 281-316. doi: 10.46743/2160-3715/2007.1638.
- Oxford. (2016). Retrieved from: www.oxforddictionaries.com/definition/english/art.
- Poorkhalili, M., Hemmati, A., & Mohamadian, F. (2022). Explaining Community Health Scenarios with an Emphasis on National Sports. *Journal of Iran Futures Studies*, 7 (1), 271-301. doi: 10.30479/JFS.2022.16576.1359 [In Persian].
- Rikhtegaran, M. R. (2002). The Philosophy of Traditional Arts and its Theoretical Foundations. *The Book of the Month of Art*, 45 and 46, 12-17 [In Persian].
- Rohrbeck, R. (2011). *Corporate Foresight: Towards a Maturity Model for the Future Orientation of Firm*. Berlin: Springer-Verlag.
- Rostami, M., Keshavarz, I., & KhojastehMehr, R. (2018). *Future Studies Methods in Cultural Industries*. Tehran: Poshtiban Publications [In Persian].
- Saadi, M. (2012). *Bustan* (M. A. Foroughi, Ed.). Tehran: Ketabe-e-Hamrah Publications [In Persian].
- Schuon, F. (1959). *Language of the Self* (M. Pallis & M. Matheson, Trans). India Ganesh & CO. (Madras) Private, LTD.
- Seifi, N., Bolkhari Ghehi, H., & MohamadZadeh, M. (2017). A Reflection on the Relationship between Master and Disciple in Art Education with an Emphasis on Traditional System. *Negareh*, 12 (42), 33-45. doi: 10.22070/negareh.2017.528 [In Persian].
- Sen, Amartya. (2007). The Concept of Development. (Sh. Sarkasian, & A Goudarzi Trans.). *Journal of Development Strategy*, No. 12, 157-184 [In Persian].
- ShadGhazvini, P. (2014). Investigation of the Principles and Fundamentals of Iranian Traditional Arts. *Art Quarterly Book Review*, 3 and 4, 41-59 [In Persian].
- Sharifirad, A. (2014). *Traditional Arts*. Tabriz: Frouzesh Publications [In Persian].
- Sharifzadeh, A. M. (1999a). The Fundamentals of Traditional Arts. *The Book of the Month of Art*, No. 8, 3-5 [In Persian].
- , A. M. (1999b). Traditional Methods in Art Education. *The Book of the Month of Art*, 13 and 14, 15-17 [In Persian].
- . (2022). Returning to the Historical Past of Traditional Arts does not Mean Repeating It. Scientific Meeting of Cultural Heritage Week, Traditional Arts Research Institute, Tehran, Iran [In Persian].
- Zakariaee Kermani, I., & Rahimi, A. (2022). Future Study of the Art of Weaving Giveh in Dehaghan. *Journal of Iranian Handicrafts Studies*, 4 (2), 37-50. doi: 10.22052/hsi.2022.246119.1006 [In Persian].